

OPINNÄYTETYÖ

”Nyt hän tietää kuuluvansa porukkaan, eikä tätä tunnetta voi korvata.”

Vanhempien näkemyksiä erityisnuorten osallisuudesta

Sanna Törrönen

Yhteisöpedagogi (AMK)

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma

210 op

9/2023

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi, järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma

Tekijät: Sanna Törrönen

Opinnäytetyön nimi: ”Nyt hän tietää kuuluvansa porukkaan, eikä tätä tunnetta voi korvata.”

Vanhempien näkemyksiä erityisnuorten osallisuudesta

Sivumäärä: 59 ja 6 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Virpi Ruuska

Työn tilaaja(t): Tuu mukaan -hanke, Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry

---

Tämä opinnäytetyö on tutkimus, jonka tarkoitus oli kuulla vanhempien näkemyksiä erityisnuorten osallisuuteen liittyen. Opinnäytetyön tilaajana toimii Tuu mukaan -hanke, joka järjestää mielekästä ja esteetöntä vapaa-ajantoimintaa 13-29-vuotiaille erityistä tukea tarvitseville nuorille ja nuorille aikuisille. Hanke toimii Jyväskylän alueella.

Tutkimuksessa haluttiin tiedustella, minkälaisia ajatuksia Tuu mukaan -hankkeeseen osallistuneiden nuorten vanhemmilla oli erityisnuorten osallisuudesta yleisesti ja Tuu mukaan -hankkeeseen peilaten. Tavoitteena oli myös selvittää, millä tavoin vanhemmat toivoisivat erityisnuorten osallisuutta tuettavan Tuu mukaan -hankkeessa, ja miten he kokivat sen toteutuneen tähän mennessä. Tutkimuksen tulosten perusteella voitaisiin kehittää hanketta vastaamaan erityisnuorten tarpeita yhä paremmin myös tulevaisuudessa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena. Aineiston keruussa hyödynnettiin erilaisia laadullisia menetelmiä, jotka valittiin tukemaan toisiaan. Menetelmiksi muodostuivat kysely, yhteiskehittämisen menetelmiin perustuva kehittämistyöpaja sekä ryhmähaastattelu, joka oli osa kyseistä työpajaa. Kyselyyn vastasi yhteensä neljä (4) vanhempaa. Kehittämistyöpajaan osallistuneita vanhempia oli viisi (5). Aineiston analyysi toteutettiin hyödyntämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tutkimuksen tuloksena saatiin erityisnuorten osallisuuteen liittyen uusia näkökulmia sekä kehitysideoita, jotka tulevat olemaan hyödyllisiä hankkeen jatkokehittämistä ajatellen. Tutkimuksen tuotoksena tullaan kirjoittamaan artikkeli, jonka tarkoituksena on jakaa tämän opinnäytetyön tuloksia. Artikkelit tulee olemaan osa Tuu mukaan -hankkeen päätteeksi luotua opasta, joka tullaan toteuttamaan hankkeen toimesta. Artikkelin kirjoittaja tulee olemaan tämän opinnäytetyön tekijä.

Asiasanat: osallisuus, erityisnuori, vanhemmat, kehitysvammaisuus, hanke

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Community educator, Degree programme in NGO and Youth work

Author: Sanna Törrönen

Title: “Now they know they are part of the group, and this feeling can not be replaced.”
Parents’ views on the participation of young people with special needs

Number of Pages: 59 and 6 attachment pages

Supervisor(s): Virpi Ruuska

Commissioned by: Tuu mukaan -project, Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry
(Central Finland Disability Support Organization)

This thesis was carried out as a study aimed at hearing parents’ views on the participation of young people with special needs. The thesis was commissioned by Tuu mukaan -project (The Join in -project) which organizes meaningful and accessible leisure activities for young people with special needs from ages 13 to 29. The project operates in the Jyväskylä region.

The purpose of this thesis was to investigate the participation of young people with special needs, specifically the participants of the Tuu mukaan -project, both generally and concerning the activities of the Tuu mukaan -project from their parents’ perspective. Another aim was to find out how the parents would like the inclusion of the participants to be supported in the project, and how they felt it was realized so far. With the results of the study, the project could be developed to meet the needs of young people with special needs even better in the future.

The thesis research was carried out as a qualitative case study. Various qualitative methods were used in the collection of the material and to support each other. The methods used to collect the data were a questionnaire, a development workshop based on co-development methods, and a group interview, which was part of the workshop in question. A total of four (4) parents responded to the questionnaire and five (5) parents took part in the development workshop. The data was analyzed using qualitative content analysis.

The research resulted in new perspectives and development ideas related to the participation of young people with special needs, which will be useful for further development of the Tuu mukaan -project. As an output of the research, an article will be written intended to share the results of this thesis. The article will be included in the guide created at the end of the Tuu mukaan -project, which will be implemented by the project itself. The author of the article will be the same as the author of this thesis.

Keywords: participation, young people, special needs, parents, disability, project

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	TILAAJA JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ	8
	2.1 Vanhempien rooli hankkeessa	9
3	ERITYISYYDEN MÄÄRITELMÄ	12
	3.1 Vanhemmat ja perhe erityislapsen tukena	13
	3.2 Nuoruus erityisyyden valossa	17
4	OSALLISUUS TUU MUKAAN -HANKKEESSA	20
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	24
	5.1 Yhteiskehittäminen ja kehittämistyöpaja.....	25
	5.2 Ryhmähaastattelu.....	27
	5.3 Kysely	28
	5.4 Aineiston analyysimenetelmä	30
6	TULOSTEN ANALYYSI.....	31
	6.1 Vanhempi osallisuuden mahdollistajana	31
	6.2 Osallisuuden toteutuminen Tuu mukaan -toiminnassa.....	34
	6.3 Vanhempien osallistaminen hankkeeseen.....	38
	6.4 Hankkeen vaikutukset erityisnuorten elämiin.....	39
	6.5 Tarve toiminnan jatkuvuudelle ja toiveita tulevaan.....	40
7	YHTEENVETO JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	43
	7.1 Yhteenveto analyysistä	43
	7.2 Artikkelin opinnäytetyön tuloksista.....	45

7.3	Jatkokehittämissuositukset	45
8	LOPUKSI	48
8.1	Tulosten eettisyys, luotettavuus ja yleistettävyys	48
8.2	Tilaajan palaute	50
8.3	Reflektio opinnäytetyöprosessista ja työn onnistuneisuudesta	50
8.4	Tulosten hyödynnettävyys ja yhteys toimialaan	51
	LÄHTEET	53
	LIITTEET	60

1 JOHDANTO

Nuoruus on merkittävä elämänvaihe erilaisten tuntemusten läpikäymiselle, itsenäistymisen taitojen opettelulle sekä omien polkujen ja itsensä etsimiselle. Nuoruus on aikaa ennen aikuisuutta, jolloin opetellaan ottamaan vastuuta sekä tekemään omia valintoja. Kun nuoren eteen lisätään sana ”erityinen”, saattaa kyseisen termi aiheuttaa hämmennystä. Yleisesti termeillä erityinen nuori tai erityisnuori voi olla useampia merkityksiä. Voidaan puhua nuoresta, jolla on oppimisvaikeuksia, kehityshäiriöitä, vakavia sairauksia, tai psyykkisiä tai neuropsykiatrisia oireita. Erityislapsi voi myös viitata lapsen vammaisuuteen tai muihin erityistarpeisiin, kuten tässä opinnäytetyössä. Ketään ei tule kuitenkaan lähtökohtaisesti määritellä erityispiirteensä kautta, vaan nähdä se ominaisuutena muiden joukossa. (Lampinen 2007, 5; Anttila 2020, 14.)

Kun erityislapsi saapuu perheeseen, vaatii se muiden lasten tavoin sopeutumista ja uuden opettelua. Erityislapsella on kuitenkin usein sellaisia olla tarpeita, jotka vaativat yksilön mukaan tietynlaista hoitoa ja erityisiä tukitoimia. Erityisesti vanhemmilla on suuri vastuu erityislapsen hoitotarpeiden järjestämisessä sekä perheen yleisen järjestyksen pitämisessä, mikä jatkuu myös lapsen kasvaessa ja vanhetessa. Erityistarpeinen lapsi on eri tavalla riippuvainen vanhemmistaan, joiden vastuu huolehtia lapsensa arkeen liittyvien asioiden järjestämisestä jatkuu usein koko heidän elämänsä ajan (Anttila 2020, 18-19).

Erityislapsen mielekästä elämää tukee vanhemmilta saadun tuen ja avun lisäksi oikeanlaisten tuen muotojen hyödyntäminen, mikä voi mahdollistaa lapsen osallistumista samanlaisiin arjen ja elämän toimintoihin kuin muutkin ihmiset. Sosiaalisten taitojen vahvistumista tapahtuu yksilön päästessä toimimaan hänelle merkityksellisissä yhteisöissä. Oleellista on myös mahdollisuus vaikuttaa itseä koskeviin asioihin sekä tehdä omaan elämään liittyviä valintoja. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 5.) Kaikki nämä tekijät tukevat osallisuuden toteutumista, joka toimii tämän opinnäytetyön kantavana pääteemana.

Tämä opinnäytetyö on tutkimus, jonka tavoitteena oli tarkastella erityisnuorten osallisuutta heidän vanhempien näkökulmastaan. Työn tilaaja toimii Tuu mukaan -hanke, joka järjestää mielekästä ja esteetöntä vapaa-ajantoimintaa 13-29-vuotiaille erityistä tukea tarvitseville nuorille ja nuorille aikuisille. Tarkoituksena oli selvittää, millaisia ajatuksia vanhemmilla on erityisnuorten osallisuuteen liittyen, esimerkiksi miten se ilmenee ja millä tavoin he pyrkivät osallisuutta huomioimaan. Tavoitteenani oli saada tietoa myös siitä, millä tavoin vanhemmat toivoivat nuorten osallisuutta tuettavan Tuu mukaan -hankkeessa ja miten he ovat kokeneet sen

toteutuneen tähän mennessä. Valitessani vanhemmat tutkimuksen kohteeksi huomioin heidän merkittävän roolinsa erityisnuoren elämässä sekä heidän mahdollisen tuntemuksensa tutkimuksen teemoihin liittyen. Vanhempien ajatusten kuuleminen itse hankkeeseen osallistuvien nuorten sijaan oli perusteltua myös siksi, tätä kautta voitaisiin saada uudenlaista näkökulmaa erityisnuorten osallisuutta ja hankkeen kehittämistä ajatellen.

Tulokset toivat kattavasti tietoa nuorten osallisuuteen sekä sen edistämiseen liittyen, joiden myötä Tuu mukaan -hankkeen toimintoja voidaan yhä edelleen kehittää vastaamaan paremmin erityisnuorten tarpeita myös tulevaisuudessa. Tuu mukaan -hankkeelle on myönnetty rahoitus vuoden 2023 loppuun asti, minkä jälkeen toiminnan jatkumiselle ei ole varmuutta. Tuu mukaan -toiminnasta tullaan julkaisemaan hankkeen päätteeksi opas, jonka tarkoituksena on toimia perustana toimintojen jatkumista ja pysyvän mallin luomista ajatellen. Tämän opinnäytetyön tuotoksena tulen kirjoittamaan tutkimukseni tuloksiin perustuvan artikkelin osana edellä mainittua opasta. Artikkelin tarkoituksena on jakaa opinnäytetyöni tuloksia. Toiveena on, että opinnäytetyön tuloksista voisi hyötyä myös muut alan toimijat ja organisaatiot, joissa käsitellään erityisnuorten osallisuuteen liittyviä teemoja.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena. Aineiston keruussa hyödynsin kyselyä, yhteiskehittämisen menetelmään perustuvaa kehittämistyöpajaa sekä ryhmähaastattelua, joka oli osa kehittämistyöpajaa. Tavoitteenani oli saada monipuolista tietoa osallisuuden teemoista erityisesti hankkeen kehittämisenäkökulmaa ajatellen. Menetelmät valittiin tukemaan toisiaan kattavaa aineistonkeruuta varten. Aineiston analyysissä hyödynnettiin laadulliselle tutkimukselle tyypillistä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Analyysiä varten jaetut pääluokat valikoituivat tutkimuskysymysteni sekä aineistosta nousseiden asioiden pohjalta.

Oma kokemukseni yhdistyksen ja hankkeen toimintojen parista perustuu kahteen syventävään ammatillisen harjoitteluun sekä tuntiohjaajan työhöni Tuu mukaan -hankkeessa. Suoritin syventävät harjoitteluni keväällä 2022, jonka jälkeen jatkoin hankkeessa tuntiohjaajana. Olen täten saanut perusteellisen ja monipuolisen näkemyksen sekä yhdistyksen että hankkeen periaatteista, toimintatavoista ja osallistujista. Oma ääneni näkyy tekstissä vahvasti.

2 TILAAJA JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Opinnäytetyön tilaajana toimii Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry, joka on Jyväskylän alueella toimiva yhdistys kehitysvammaisten ihmisten ja heidän läheistensä etujen edistämiseksi. Yhdistyksen tavoitteena on kaikkien ihmisten yhdenvertaisen osallistumisen mahdollistaminen sekä vaikuttaminen ja yhteisen ymmärryksen rakentaminen yhdessä monipuolisten yhteistyöverkostoja kanssa (Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry 2023). Opinnäytetyö itsessään toteutetaan yhdistyksen Tuu mukaan -hankkeelle, joka järjestää yhdenvertaista ja esteetöntä vapaa-ajantoimintaa 13-29-vuotiaille erityistä tukea tarvitseville nuorille ja nuorille aikuisille. Hanketta toteutetaan ajanjaksolla 2021-2023 ja rahoittajana toimii STEA. (Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry 2023a.)

Tuu mukaan -hankkeen tavoitteena on kehittää ja luoda mielekästä, osallistavaa ja esteetöntä vapaa-ajantoimintaa erityistuen tarpeessa oleville nuorille. Hanke tarjoaa nuorille mahdollisuuden erilaisiin ryhmätoimintoihin osallistumiseen sekä tapahtumien järjestämiseen ja niihin osallistumiseen. Toiminnot suunnitellaan yhdessä nuorten kanssa heidän tarpeensa ja toiveensa huomioon ottaen, minkä avulla tuetaan nuorten osallisuutta ja sen toteutumista. Hankkeen tuntityöntekijät toimivat nuorten tukena sekä järjestävät ja ohjaavat nuorten toimintoja. Tarkoituksena on järjestää helposti saavutettavaa toimintaa, jonne jokainen erityistä tukea tarvitseva nuori voisi osallistua matalalla kynnyksellä. Monipuolisten toimintojen kautta pyritään tarjoamaan mahdollisuuksia osallistumiseen huomioimalla esimerkiksi erilaisia rajoittavia tekijöitä, kuten esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät seikat.

Tuu mukaan -hanke koostuu useista eri toiminnoista. Nuorten iltoja järjestetään joka toinen tiistai Jyväskylän nuorten kulttuurikeskus Veturitalleilla. Illat koostuvat yhteisestä ohjatusta tekemisestä vertaisryhmässä, yhteisestä herkutteluhetkestä Veturitallien kahvilassa sekä vapaasta oleskelusta nuorisotilalla. Seikkailijoiden kerhossa tehdään ja toteutetaan monipuolisesti erilaisia nuorten toivomia asioita, kuten retkelle meno, eri harrastusten kokeilu tai erilaisiin tapahtumiin osallistuminen. Ryhmä kokoontuu kerran kuussa, ja kerhon aktiviteeteista äänestetään nuorten illoissa Veturitalleilla. Tuu mukaan -ryhmä pyrkii myös pari kertaa vuodessa järjestämään kaikille avoimia tapahtumia, joiden sisältö suunnitellaan nuorten toimesta. Lisäksi hanke järjestää myös erilaisia leirejä. (Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry 2023b.)

Hankkeessa nuorilla on mahdollisuus osallistua myös tuettuun vapaaehtoistoimintaan, jota tarjotaan muun muassa erilaisten tapahtumien yhteydessä. (Keski-Suomen Kehitysvammaisten

Tuki ry 2023a.) Vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan vapaaehtoista ja omaehtoista, vapaa-ajalla tapahtuvaa palkatonta toimintaa, joka perustuu ihmisen omien taitojen hyödyntämiseen sekä tasavertaisiin vuorovaikutussuhteisiin. Kehitysvammaisen ihminen ei välttämättä aina selviä vapaaehtoistehtävistä yksin tai hän ei kykene hakeutumaan niihin itsenäisesti. Tuettu vapaaehtoistoiminta tarjoaa kehitysvammaisille ihmisille mahdollisuuden osallistua vapaaehtoistoimintaan heille sopivin tavoin, yksilön osaamisen ja tuen tarpeen huomioiden. (Vernerinet 2022.)

Huolimatta siitä, että hankkeen toiminnot on suunnattu pääsääntöisesti 13-29-vuotiaille erityisnuorille, ei ikähaarukka kuitenkaan ole täysin ehdoton ja ketään ei jätetä pois tai toimintojen ulkopuolelle takia, että ylittää ikärajan muutamalla vuodella. Tällöin nuorille usein tarjotaan hankkeen toimintoihin sisältyviä vapaaehtoistehtäviä, jotka ovat osa tuettua vapaaehtoistoimintaa. Tehtävät voivat olla hyvinkin yksinkertaisia, kuten tai nuorten iltojen alussa pidetyn fiilikierroksen vetäminen tai nimilistan täyttö. Olennaista on ottaa nuoren toiveet huomioon sekä kartoittaa tämän vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita (Vernerinet 2022). Nuorten tukena vapaaehtoistehtävissä toimii usein joko nuoren henkilökohtainen avustaja, tuntiohjaaja tai mahdollinen vertaisohjaaja. Selkeällä kommunikaatiolla ja viestinnällä voidaan huomioida vammaisen ihmisen ymmärtämiskyvyn haasteet sekä mahdollistaa miellyttävä kokemus vapaaehtoistehtävien parissa (mt.).

Tuu mukaan -hankkeella on useita erilaisia yhteistyötahoja, joiden kanssa yhteistyötä toteutetaan. Yhteistyö mahdollistaa muun muassa monimuotoisten toimintojen järjestämisen, informaation levittämisen, verkostoitumisen sekä täten myös mahdollisten uusien yhteistyötahojen löytymisen. Yhteistyökumppaneiden merkitys näkyy myös etenkin erityisnuorisotyön sekä osallisuuteen liittyvien kysymysten edistämisessä. Hankkeen yhteistyökumppaneihin kuuluu Jyväskylän kaupungin nuorisopalvelut, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän seurakunnan erityisnuorisotyö, TaTu ry sekä Jyväskylän Me itse -ryhmän Mataran menevät (Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry 2023a).

2.1 Vanhempien rooli hankkeessa

Tässä luvussa tulen käsittelemään vanhempien roolin merkitystä Tuu mukaan -hankkeessa sekä avaamaan tarkemmin sitä, miksi opinnäytetyö keskittyy erityisnuorten osallisuuden tukemiseen juuri vanhempien näkökulmasta.

Tuu mukaan -hankkeen toiminta keskittyy erityistä tukea tarvitsevien nuorten vapaa-ajan toimintojen kehittämiseen, minkä suunnittelutyötä toteuttaa hankkeen projektikoordinaattori yhdessä tuntiohjaajien sekä osallistuvien nuorten kanssa. Nuorten vanhemmat sen sijaan eivät ole olleet tarkemmin mukana toimintojen suunnittelu- tai hankkeen kehittämistuokioissa. Tuu mukaan -hankkeen projektikoordinaattorin mukaan vanhempien osallistuminen on keskittynyt lähinnä kerran vuodessa tapahtuvan palautteen antamiseen, jota tapahtuu satunnaisesti myös Whatsappin välityksellä. Lisäksi nuoriaan toimintaan saattavien vanhempien kohtaamisissa saattaa toisinaan nousta esiin erilaisia nuoriin liittyviä tarpeita. (Räsänen 2023.)

Vaikka vanhemmat eivät ole varsinaisesti toimintojen keskiössä, on heillä kuitenkin merkittävä rooli erityisnuorten osallisuuden tukemisessa eri näkökulmista, muun muassa mahdollistaen nuorten osallistumisen hankkeen toimintoihin sekä tarjoten heille mahdollisuuden sosiaalisten suhteiden luomiseen ja vertaisryhmään kuulumiseen. Vanhemmat sopivat nuorten kuljetuksista, aikatauluista, henkilökohtaisesta avustuksesta ja muista henkilökohtaisista tarpeista sekä ovat osallisena kohtaamassa muita vertaisia nuoria ja heidän vanhempiaan saattaessaan nuorensa mukaan hankkeen ryhmätoimintoihin. Vanhemmat toimivat myös tiedon välittäjinä nuorelle, joka ei välttämättä aina kykene käyttämään esimerkiksi mobiililaitteita tai sosiaalista mediaa, jossa hankkeen tiedotusta osittain tapahtuu. Vanhempien kanssa tiedotusta tapahtuu sekä viestein puhelimen välityksellä että kasvokkain ryhmätoimintojen yhteydessä. Osa nuorista toimii itsenäisemmin ja ilmoittaa itse osallistumisistaan tai muista henkilökohtaisista asioista.

Tuu mukaan -hankkeen toiminnot ovat suunnattu erityistä tukea tarvitseville nuorille, minkä vuoksi on oleellista kuulla ja kerätä ideoita nuorilta itseltään. Jotkut nuorista eivät välttämättä osaa ilmaista itseään samalla tavalla kuin toiset, kun taas osa nuorista ei kommunikoi lainkaan. Vanhempien rooli nousee myös erityisesti tässä kohtaa esiin. Erityisnuoren kasvattanut vanhempi tuntee nuorensa ja hänen tarpeensa sekä taustan ja elinympäristön, jossa nuori on kasvanut. Heillä on usein laajempaa kokemusta myös esimerkiksi erilaisista kehitysvammaisille suunnatuista palveluista ja toimintaympäristöistä, joihin erityisnuori on vahvasti kytköksissä. Näistä voi olla hyötyä erilaisten näkökulmien ja ajatusten esiin tuomisessa, etenkin tämän opin- näytetyön kannalta.

Vanhempien laajempi osallistaminen heidän ajatustensa kuulemisen kautta voisi tuoda uusien näkökulmien lisäksi paremmin esille niitä asioita, joita tulisi hankkeen toimintojen suunnitteluvaiheessa ottaa huomioon, ja jotka tukisivat nuorten tarpeita sekä edistäisivät osallisuuden

toteutumista yhä entisestään. Myös projektikoordinaattori Räsänen (2023) mielestä täten voitaisiin saada uudenlaista näkökulmaa erityistä tukea tarvitsevien nuorten osallisuuden tukemiseen. Olennaista olisi vanhempien kuuleminen etenkin siitä, millä tavoin he toivoisivat nuoriin tuettavan Tuu mukaan -hankkeessa. Räsänen mukaan vanhempien kuulemisen kautta voitaisiin saada tietoa myös sellaisista nuorten toiveista tai ajatuksista, joiden ilmaisemiseen nuorilla ei ole osaamista tai pystymistä, tai joita ohjaajat eivät osaa tulkita:

”Joskus ohjaaja ja nuoren paremmin tunteva vanhempi voivat katsoa joitakin tilanteita eri tavoilla ja nuori voi ilmaista itseään eri tavalla kotona, kuin vieraamassa ympäristössä.”

3 ERITYISYYDEN MÄÄRITELMÄ

Erityisyyden käsitettä tarkasteltaessa on tärkeää taustoittaa, mihin erityisyydellä viitataan ja millaisiin asioihin se yhdistetään. Vaikka erityisyyteen itsessään voi liittyä erilaisia merkityksiä ja on usein kontekstista riippuvainen, tarkoittaa se yleiskäsitteellisesti normaalista poikkeavaa (Saloviita 2022). Tässä opinnäytetyössä erityisyydellä ja erityisnuorella viitataan henkilöön, jolla on kehitysvamman tai muun ominaisuuden tai erityispiirteen vuoksi erityisen tuen tarve. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja toiminnoista (3.4.1987/380, 2.§) määrittelee vammaisen henkilön seuraavasti:

”Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoritua tavanomaisista elämän toiminnoista.”

Kehitysvammaisuus kuvastaa ihmisen henkisen toiminnan kehityksen estyneisyyden tai häiriintyneisyyden lisäksi uusien asioiden oppimisen ja ymmärtämisen vaikeuksia, mikä voi johtua useista eri tekijöistä. Syitä voivat olla esimerkiksi perintötekijät, odotusajan ongelmat, synnytyksen komplikaatiot, lapsuusiän onnettomuudet tai sairaudet sekä äidin alkoholin käyttö. Kyseessä voi siis olla synnynnäinen ominaisuus tai kehitysiässä tapahtuneen vamman tai sairauden seuraus. Kehitysvammaisuudelle ominaista on myös kommunikointiin, odotettuun käyttäytymiseen, ihmissuhteiden luomiseen, itsenäiseen taitoihin, ympäristöön sopeutumiseen sekä muihin arjen käytännön taitoihin liittyvät vaikeudet. Kehitysvamman vaikutukset yksilön elämään kuitenkin vaihtelevat sen mukaan, miten vaikeasta kehitysvammasta on kyse, miten itsenäisesti henkilö tulee toimeen sekä paljonko tukea hän elämänsä eri alueilla tarvitsee. Jokainen ihminen on kehitysvammasta riippumatta erilaisia kykyjä ja vahvuuksia omaava yksilö, jolle oikeanlaisen tuen saaminen mahdollistaa oppimisen ja kehittymisen. (Terveyskirjasto 2021; Kehitysvammaliitto 2023.)

Kehitysvamma itsessään ei ole sairaus, vaan päivittäiseen elämään vaikuttava vaurio tai vamma, jonka vaikutukset peilautuvat ympäristöömme ja siihen, miten hyvin yhteiskunta on huomionnut erilaiset ihmiset ja tarpeet. Vamman aste voi vaihdella lievästä oppimisvaikeudesta vaikeampaan kehitysvammaan, jonka lisäksi useilla ihmisillä on myös muita liikkumista, puhetta tai ihmisten välistä vuorovaikutusta vaikeuttavia lisävammoja. Muut diagnoosit voivat liittyä esimerkiksi hahmottamisen ja oppimisen vaikeuksiin tai muihin laaja-alaisiin neurologisiin kehityksen vaikeuksiin. Tällaiset diagnoosit havaitaan usein ennen aikuisikää. Toisaalta

jotkut myös jäävät täysin ilman diagnoosia, ja näistä henkilöistä kehitysvammaisille suunnat-
 tuja palveluita tai tukia hyödyntää vain osa. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023; Kehitys-
 vammaliitto 2023.)

Vammaisuuden ja vammaisen henkilön käsitettä avataan yleissopimuksessa vammaisten hen-
 kilöiden oikeuksista (27/2016, 1.§), jonka mukaan vammaisen henkilön määritelmä perustuu
 tämän pitkäaikaiseen ruumiilliseen, henkiseen, älylliseen tai aisteihin liittyvään vammaan, joka
 voi toimia estävänä tekijänä heidän yhdenvertaisen osallistumisensa toteutumiseen yhteiskun-
 nassa. Nurmi-Koikkalaisen (2017, 10-11) mukaan aikaisemmasta lääketieteeseen painottuvasta
 ajattelutavasta, jossa vammaisen ihminen on määritelty hänen vammansa perusteella, on hiljal-
 leen siirrytty sosiaaliseen malliin, joka huomioi vammaisuuden suhteessa ympäröivään yhteis-
 kuntaan - On täten yhteiskunnan vastuulla pyrkiä huomioimaan ja poistamaan niitä elämisen ja
 osallistumisen esteitä, jotka ovat vammaiselle ihmiselle haitaksi. Tämän vuoksi toimintarajoit-
 teisuuden tarkastelussa tulee ottaa yksilöllisten piirteiden lisäksi huomioon myös ympäristö,
 joka itsessään voi luoda rajoitteita. Nurmi-Koikkalainen korostaakin, että ympäristöjen paran-
 tamisen sekä yleisten palvelujen joustavuuden ja saavutettavuuden kehittämisen lisäksi tarvi-
 taan myös yksilöllisiä palveluita ja tukitoimenpiteitä, jotta vammaisilla ihmisillä olisi muiden
 ihmisten tavoin yhdenvertaiset toimintaedellytyksen yhteiskunnassa.

Vammautumisen voidaan sanoa olevan identiteettiä ja elämää muokkaava muutos, jonka
 vuoksi tukea olisi tärkeää saada terveyshuoltojärjestelmän lisäksi myös haitallisista uskomuk-
 sista irtautumiseen, uuden identiteetin rakentamiseen sekä oman tulevaisuuden työstämiseen.
 Vaikeasti vammaisen ja toimintarajoitteisen ihmisen kokemusta itsenäisestä ja tarkoituksenmu-
 kaisesta elämästä edistää perinpohjainen, realistinen käsitys omasta itsestä, vaikka omaan toi-
 mintaympäristöön tai -rajoitukseen ei ole aina mahdollisuutta vaikuttaa. Voidaan puhua muun
 muassa omien mahdollisuuksien ja vammaisuuden aiheuttamien rajoitusten tunnistamisesta.
 Vaihtelevat kokemukset edesauttavat vammaisen ihmisen todellisuudenkäsityksen monipuolis-
 tumista, elämänhallinnan parantumista sekä tämän toimintakyvyn kehittymistä. (Lampinen
 2007, 136; Kaski, Manninen & Pihko 2012, 173.)

3.1 Vanhemmat ja perhe erityislapsen tukena

Elämä alkaa lapsuudesta, joka jatkuu aina nuoruuden läpi aikuisuuteen. Kun puhutaan erityis-
 lapsen saapumisesta perheeseen, voi se tarkoittaa eri perheissä eri asioita. Erityislapsi voi viitata
 lapsen vammaisuuteen tai muihin erityistarpeisiin, kuten tässä opinnäytetyössä, mutta se voi

tarkoittaa myös oppimisvaikeuksia, kehityshäiriöitä tai lapsen muita runsasta huolenpitoa vaativia sairauksia. Erityislapsista puhutaan myös psyykkisiä tai neuropsykiatrisia oireita omaavista lapsista. Vaikka erityistä tukea tarvitseville lapsille on luotu tällainen erityislapsen yleiskäsite, on tärkeää korostaa myös sitä, että esimerkiksi vammaisuudesta tai pitkäaikaissairauksista on puhuttava niiden oikeilla nimillä. (Anttila 2020, 8-9, 14.) Käytän tässä opinnäytetyössä termiä erityisnuori sen yleispätevyyden vuoksi. Toisaalta myös siksi, että Tuu mukaan -toiminnassa osallistuneiden diagnooseja ei kysytä tai selvitetä, ellei nuori itse tai hänen vanhempansa halua niitä esille tuoda.

Jokaisella lapsella on vammasta huolimatta omat toiveensa, tarpeensa ja kykynsä, joita voidaan löydettyään vahvistaa. Varhain aloitetun kuntoutuksen ja eri kehitysvaiheille soveltuvan tuen avulla voidaan tarjota lapselle omavaraista ja antoisaa elämää. Vammaisuus tulisi nähdä ominaisuutena muiden joukossa, eikä sen tulisi määritellä lasta ensisijaisesti. (Lampinen 2007, 5; Kaski ym. 2012, 153.)

Lapsen vammaisuudella on tavalla tai toisella vaikutuksia koko hänen koko perheeseensä, vaikkakin jokaisen perheen ja lapsen tilanne on erilainen ja yksilökohtainen. Selviytymiskykynsä vahvistamiseksi erityislapsen perheen olisi tärkeää saada moninaista tukea, jotta perhe voi kasvaa ja kehittyä yhdessä yhteisönä erilaisista haasteista riippumatta. Siispä esimerkiksi erityislapsiperheille suunnattujen tukitoimien kehittäminen vaatii koko perheen huomioimisen ja tukemisen. (Anttila 2020, 16-17.) Lapsen vamman aste ei kuitenkaan itsessään määrittele vanhempien jaksamista tai selviytymistä, vaikka alkuvaiheessa perheen tasapaino saattaa järkkyyä. Oleellista on perheen sopeutumisen ja tilanteen hyväksymisen lisäksi vammaisen lapsen kohtaaminen tavalla, johon perhe on vuosien mittaan opetellut. Ihmiset ovat ympäristöönsä sopeutuvia yksilöitä, ja samaan tapaan myös ympäristö mukautuu yksilön tarpeisiin. (Lampinen 2007, 58.)

Erityislapsen hyvinvoinnin tarkastelussa vanhempien ensisijainen rooli nousee esiin useilla tavoilla. Vanhempien vastuulla on usein huolehtia koko lapsensa elämän ajan tämän arkeen liittyvien asioiden järjestämisestä. Arjen haasteista selviämisen taustalla vaikuttavia asioita ovat etenkin vanhempien ja perheen yhteinen selviytymiskyky. (Anttila 2020, 18-19.) Perhe, ympäristö, arkielämän sujuminen sekä osallistumisen mahdollisuudet ovat kaikki tärkeitä kehitysvammaisen lapsen kehitykseen vaikuttavia tekijöitä. Lapsen kehityksen kulkuun vaikuttaa erityisesti lapsen itsensä, hänen perheensä ja ympäristön välinen vuorovaikutus. Kehityksen tukemisen lähtökohtana pidetään kuntoutuksen lisäksi lapsen mukaan ottamista perheen asioihin

sekä osallistumisen mahdollisuuksia niin sanottuihin ”normaaleihin” elämän askareihin, kuten kotityöt, henkilökohtaiset toimet sekä arkirythmi erilaisine juhlineen. Etenkin päivittäisten, sujuvien rutiinien luominen on erityisen tärkeää perheelle, jossa on erityislapsi. Tämä luo perheeseen järjestystä, jonka myötä voimavaroja voidaan suunnata myös muihin asioihin. (Kaski ym. 2012, 155.)

Yksi merkittävä tekijä kehitysvammaisen ihmisen elämässä ja elämänlaadun edistämisessä on elinympäristö, joka koostuu perheen ja läheisten lisäksi kaikista ihmisen ympärillä tapahtuvista arjen asioista, ihmisistä ja toiminnoista. Toimivan elinympäristön avulla voidaan tarjota yksilölle mahdollisuus tavalliseen ja vähärajoitteiseen elämään, jolloin sekä kehitysvammaisen ihmisen että hänen kanssaan asuvien oikeudet ja velvollisuudet kohtaavat – kehitysvammaisen kyvyt huomioiden. Elinympäristön turvallisuus, esteettömyys ja toimivat ihmisuhteet ovat edellytyksiä yhteiskunnassa elämiseen. Esimerkiksi päivähoitoon, koulunkäyntiin ja päivä- tai työtoimintakeskukseen osallistuminen sekä erilaiset tuen välineet ja henkilökohtainen apu ovat kaikki elinympäristöön kuuluvia, arjen osallisuutta tukevia tekijöitä. Kotiympäristöön painotuvilla päivähoidolla, kotiin saadulla avulla, monipuolisilla hoitojärjestelyillä, taloudellisella tuella sekä opetus-, sairaanhoito- ja kuntoutuspalveluilla on myös merkittävä rooli. Mahdollisuus elää tavallista elämää kuntoutustavoitteiden mukaisesti tukee kehitysvammaisen lapsen elämänlaatua ja kuntoutumista. (mt., 156, 173.)

Erityislapsen vanhemmuuden tuoma vastuu näkyy usein tämän roolissa olla jatkuvassa vuorovaikutuksessa erilaisten terveys- ja sosiaalipalveluiden asiantuntijoiden ja asiantuntijaverkostojen kanssa, mikä voi olla hyvinkin kuormittavaa monimutkaisen palvelujärjestelmän vuoksi (Anttila 2020, 36). Vanhemman selviytymistä vammaisen lapsensa hoitamisessa tukee vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen tuki, joka mahdollistaa vanhemman tuen lapselleen tämän kaikissa elämän tilanteissa. Tuen tarvetta tulee säännöllisesti arvioida lapsen eri kasvun ja kehityksen vaiheissa. Tämän lisäksi apuna toimivat myös muut vammaisten vanhempien ja perheen arkea tukevat erityispalvelut. Liikkumisen tuki mahdollistaa sosiaalisten suhteiden ja asioiden hoitamisen lisäksi vanhemman osallistumisen lapsensa erilaisiin arjen tilaisuuksiin ja toimintoihin. Kuntoutus ja siihen kuuluvat tukitoimet, kuten apuvälineet, edistävät ja vahvistavat vammaisten itseohjautuvuutta tämän jokaisena ikäkautena. Kommunikaatio- ja tulkkauspalveluiden sekä koko perheelle mahdollistetun kommunikaatio-opetuksen ansiosta

vanhempi pystyy hoitamaan lapsensa virallisia asioita. Muita kehitysvammaisen perheelle olennaisia palveluita ovat äitiys- ja neuvolapalvelut, varhaiskasvatus, kerhotoiminnot, julkinen liikenne sekä harrastustoiminta ja vapaa-ajan palvelut. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023.)

Erityislapsen vanhemmuuden tarkastelussa tulisi kuntoutuksen ja elinympäristön ottaa huomioon vanhempien merkitys myös lapsen kasvuprosessin, itsenäistymisen ja vanhemmista irtautumisen yhteydessä. Aikuisuutta kehystää yleisen ajattelun mukaisesti itsenäisyys ja riippumattomuus, kun taas itsenäisyys merkitsee jokapäiväiseen elämään liittyvistä vaatimuksista omaoimista suoriutumista sekä sisäistä itsenäisyyttä, joka näkyy mahdollisuutena päätöksenteon, ihmissuhteiden solmimiseen, omaan ympäristöön vaikuttamiseen ja kokemusmaailman laajentamiseen (Kaski ym. 2012, 202).

Vanhempien käsitykset ja odotukset vaikuttavat huomattavasti vammaisen nuoren itsenäistymisprosessiin riippumatta siitä, millainen lapsen vamman aste tai päivittäisen avun tarve on. Etenkin vaikeavammaisille lapsille on usein ominaista olla fyysisesti tavallista riippuvaisempia vanhemmistaan. Tämä lisää henkistä riippuvuutta sekä lapsen että aikuisen osalta, sillä vanhemmat saattavat pitää lastaan tavallista pidempään pienen lapsen asemassa. Olennaisia tekijöitä itsenäistymisen tukemisessa ovat perusturvallisuuden tunteen lisäksi nuoren kyky vanhemmista irtautumiseen sekä luottamuksen luomisesta perheen ulkopuolisiin ihmisiin, mitä vanhempi voi edesauttaa tarjoamalla lapselleen jo pienestä pitäen turvallisia yhteisöjä ja toimintoja, kuten yökyläreissuja ja leirejä. (Lampinen 2007, 66-67.) Myös Anttila (2020, 54, 56) käsittelee aihetta toteamalla erityislapsen aikuistumisen kuvastavan vanhemmuuden katkeamisen sijaan sitä tuen tarpeen määrää, jota aikuistuva nuori toisilta ihmisiltä tarvitsee. Hän korostaa, että huolimatta siitä, toimiiko vanhempi lapsensa edunvalvojana vai ei, on vanhemmilta saatu tuki nuoren itsenäistymisprosessissa joka tapauksessa tärkeää.

Vanhempien merkitys vammaisen nuoren itsenäistymisessä näkyy etenkin nuoren ollessa siinä vaiheessa elämää, jolloin olisi aika pohtia kotoa pois muuttamista tai asumisen eri muotoja. Vanhempien suhtautumisella voi olla ratkaiseva rooli nuoren kotoa muuttamisessa, sen ajankohdassa sekä muuttokohteessa. Taustalla voi vaikuttaa vanhempien omien näkemysten ja palvelujärjestelmien luomien mahdollisuuksien tai hankaluuksien lisäksi turvallisuuskysymykset, huoli vammaisen nuoren pärjäämisestä sekä yleiset asenteet. (Miettinen 2016.) Jokaiselle vammaiselle nuorelle tulisi normaaliuden periaatteen mukaisesti tarjota mahdollisuus itsenäiseen tai tuettuun asumiseen ja lapsuudenkodista irtautumiseen, minkä onnistumisen edellytyksiin

luetaan muun muassa realistinen minäkuva ja motivaatio, asumisen ja omien asioiden hoitamisen taidot, sosiaalinen tuki sekä päivätoiminta tai työ. Vammaisen nuoren itsenäisyyttä ja hyvää elämää voidaan tukea erityisesti suunnitelmallisen aikuiskasvatuksen kautta, josta nuoren yhteisöihin kuuluvat lähikasvattajat huolehtivat opettamalla nuorelle yhteisön toimintoihin osallistumiseen sekä itsenäiseen aikuisuuteen tarvittavia taitoja. Yhteiselämiseen ja siinä toimimiseen tarvittavat taidot, kuten vastuullisuus, toisten huomioonotto ja päätöksenteko harjaantuvat perheen ja asuinympäristön jokapäiväisen elämän yhteydessä. (Kaski ym. 2012, 202-203.)

3.2 Nuoruus erityisyyden valossa

Nuoruuden ja erityisyyden yhteyttä on tarkasteltu jo 1900-luvulta lähtien, kun erityisopetusta on alettu järjestää erityistä tukea tarvitseville oppilaille muun muassa vammaisuuden, viivästyneen kehityksen, sairauden, tunne-elämän häiriön tai muun hänen oppimistaan tai koulunkäyntiään hankaloittavan syyn vuoksi. Erityisen tuen tarve voi perustua esimerkiksi opetuksessa ja koulumaailmassa siihen, että oppilaan kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen asetetut tavoitteet eivät riittävästi toteudu erilaisilla tukitoimilla. Tällöin erityinen tuki koostuu erityisopetuksesta sekä muusta tarjotusta tuesta, joita järjestetään yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. (Tilastokeskus 2023a; Tilastokeskus 2023b.)

Kehitysvammaisten nuorten tavallista, yhteiskunnan normeja ja jäsenyyttä vastaavaa elämää sekä koulunkäyntiä tukemaan syntyi 1960-luvulla normalisaatio-ajattelu, jonka avulla haluttiin mahdollistaa kaikkien tasavertainen yhteiskuntaan osallistuminen erityisen tuen ja -opetuksen kautta. Tavoitteena oli osallisuuden ja yhteisyyden lisääminen inkluusion eli kuulumisen kautta, joka perustui ihmisoikeuksiin, tasa-arvoon sekä yhdenvertaisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Oleellista oli tarjota vammaisille nuorille mahdollisuus oppimiseen tavallisessa koulussa yhdessä muiden oppilaiden kanssa, mikä edistäisi heidän kuulumisen tunnettaan. Tuen ja opetuksen järjestäminen yksilön kehitystason mukaisesti sekä vahvuuksiin keskittyminen ovat tärkeitä tekijöitä avoimuuden ja yhteenkuuluvuuden lisäämiseksi. Vammaisten nuorten kasvaessa yhdessä ikätovereidensa parissa he oppivat auttamaan toisiaan, ja samalla myös erilaisuuden kohtaamisesta tulee luontevaa. Sen sijaan muista oppilaista eristäminen aiheuttaa syrjäytymistä ja sosiaalistumisen hankaluuksia. (Lampinen 2007, 110-112.)

Inklusioon on liitoksissa myös integraation käsite. Integraation perusajatuksen mukaan, jonka pyrkimyksenä on palauttaa ryhmästä erotettu henkilö takaisin ryhmäänsä, on ajateltu olevan eriarvoisuutta sekä erityisoppilaiden erottuvuutta lisäävä tekijä. Sen sijaan inklusiivisen ajattelun mukaan erityisoppija nähdään lähtökohtaisesti ryhmän jäsenenä, jolloin ryhmään palauttaminen ei ole tarpeellista. (Erityiskasvatus 2023.) Pelkän fyysisen integraation sijaan tulisi harjoittaa myös toiminnallista integraatiota, mikä toteutuu, kun vammaisen lapsi liitetään toiminnallisesti muuhun opiskeluryhmään ja saa opetusta samalta opettajalta kuin muutkin oppilaat - tällöin lapsella on oppimistilanteessa vertaisryhmä, jossa toimia. (Lampinen 2007, 113.)

Vammaisen nuoren elämässä tapahtuu suuria muutoksia peruskoulun ja toiseen asteen koulutuksen siirtymävaiheessa, mikä tarkoittaa uusia ympäristöjä sekä kasvavia vaatimuksia. Etenkin näihin aikoihin nuoren itsenäisen asumisen, selviytymisen sekä oma-aloitteisen toiminnan tukeminen on erityisen tärkeää. Nuori tarvitsee paljon apua poismuuton tueksi, minkä vuoksi omaan kotiin muuttoa on syytä suunnitella jopa vuosia etukäteen (Lampinen 2007, 115; Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023). Nuoren aktiivisen itsenäisyyden toteutuminen on merkityksellistä sekä nuoren aikuistumisen että yhteiskunnallisten vaikutusten kannalta. Arkielämän haasteita ilmenee erilaisissa käytännön tilanteissa ja etenkin muuttuvan ympäristön myötä, minkä vuoksi omien vahvuuksien löytämistä sekä itsenäisen elämän harjoittelua tulisi tapahtua myös nuorelle vieraassa ympäristössä, vaikka se veisikin aikaa. Itsenäiseen elämään liittyvät valmiudet, kuten arkielämän käytännön taidot sekä sosiaaliset taidot, voivat vaikuttaa nuoren tulevaisuuteen jatkokoulutuspaikan saamisen ja työelämään sopeutumisen suhteen. (Lampinen 2007, 117.)

Nuoruuden erilaiset vaiheet ovat läsnä jokaisen nuoren elämässä huolimatta siitä, onko erityinen vai ei. Murrosikä aiheuttaa nuoruudessa fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia, joiden ymmärtämiseen nuoren tulisi saada riittävästi tukea. Ruumiillisten muutosten lisäksi murrosikäällä on vaikutuksia myös mieleen ja sen muutoksiin, mikä saattaa näkyä esimerkiksi tietämättömyydestä johtuvana epäasiallisena käytöksenä. Kulttuurin ja yhteiskunnan luomien yksilön julkiseen käyttäytymiseen liittyvien rajojen ymmärtäminen voi olla kehitysvammaiselle nuorelle hankala ymmärtää, minkä vuoksi etenkin kasvatuksen ja huolellisen ohjauksen merkitys korostuu. (Kaski ym. 2012, 209.)

Vanhempien suhtautumisella ja oletuksilla vammaisen nuoren murrosiän läpikäymiseen tiettyssä iässä voi asettaa nuorelle vaatimuksia ja paineita, mikä taas luo räsistystä mielekkään aikuistumisen mallin löytymiselle sekä koko perheelle. Jotkut vanhemmat saattavat myös ajatella

olevansa ainoita osaavia avustajia aikuistuvan lapsensa elämässä, mikä voi näkyä myöhemmin nuoren elämässä erilaisten elämän valmiuksien ja sosiaalisten taitojen puutteena – taitojen, jota opitaan yrittämisen ja erehdysten kautta. (Lampinen (2007, 149.)

Itsenäistymiseen liittyy omatoimisuuden lisäksi monenlaista vastuunottoa sekä omien asioiden hoitamista. Vammaisen nuoren aikuistumisvaiheen muutokset liittyvät etenkin nuoren asioiden hoitamiseen sekä erilaisiin etuuskien ja palveluiden päivittämiseen nuoren itsenäisyyden tukemiseksi. Oikeanlaiset palvelut, kuten henkilökohtainen tuki ja kuljetuspalvelut tukevat nuoren osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden lisäksi nuoren mahdollisuutta elää tavallista nuoren elämää vammastaan huolimatta. Alaikäisen kehitysvammaisen nuoren asioiden hoitaminen sekä hänelle osoitettujen palveluiden ja hoitojen tiedot ovat pääsääntöisesti hänen vanhempiansa vastuulla. Siitä huolimatta nuorella on oikeus tämän iän ja kehitystason mukaisesti olla mukana häntä koskevassa päätöksenteossa ja hänen hoitojensa suunnittelussa, sekä tehdä myös omia, vähäisiä oikeustoimia vaativia päätöksiä liittyen esimerkiksi arjen ostoksiin tai työstään ansaitsemiinsa varoihin. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023a.)

4 OSALLISUUS TUU MUKAAN -HANKKEESSA

Tässä luvussa tullaan avaamaan tarkemmin osallisuuden käsitettyä ja sen viitekehystä suhteessa Tuu mukaan -hankkeeseen ja sen toimintaan. Osallisuutta yleisesti kuvastaa kuulumisen tunnetta sellaisiin yhteisöihin, jotka tukevat yksilön hyvinvoinnin sekä merkityksellisten vuorovaikutussuhteiden toteutumista. Hyvinvoinnin lähteet voivat olla aineellisia tai aineettomia mahdollisuuksia, tai jotakin siltä väliltä. Aineellisilla lähteillä tarkoitetaan muun muassa kohtuullista toimeentuloa, asumista ja koulutusta, kun taas aineettomiin lähteisiin kuuluu etenkin luottamus, turva ja luovuus. Näiden välimaastoon sijoittuu esimerkiksi palvelut. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 5.)

Osallisuuteen liittyvä vahvasti yksilön mahdollisuudet vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, mahdollisuuksiin, toimintoihin, palveluihin sekä yhteisiin asioihin. Osallisuus voi ilmetä esimerkiksi omaan elämään liittyvänä päätösvaltana, sekä mahdollisuutena säädellä omaa toimintaansa tai vaikuttaa oman elämän ulkopuolisiin asioihin erilaisten ryhmien, palveluiden, asuin ympäristön tai laajemmin yhteiskunnan kautta. Tärkeää on myös mahdollisuus paikalliseen vaikuttamiseen ja yhteiseen hyvään panostaminen, mikä vahvistaa merkityksellisyyden tunnetta sekä vastavuoroisiin sosiaalisiin suhteisiin liittymistä. Osallisuudella ei kuitenkaan tarkoiteta rakenteellista tai yksilöllistä ominaisuutta, vaan kokemusperäisen vuorovaikutuksen rakentumista ihmisten ja ympäristön välille. (mt., 5, 16.)

Osallisuuden tunne syntyy ihmisellä erityisesti siitä, että hän kokee kuuluvansa johonkin itselle merkitykselliseen yhteisöön tai toimintaan. Osallisuus näkyy omassa yhteisössä muun muassa luottamuksena, yhdenvertaisuutena, arvostuksena sekä vaikuttamismahdollisuuksina. (SOSTE 2018.) Tuu mukaan -hankkeessa nuorten osallisuuden tukeminen ja vahvistaminen on yksi toiminnan lähtökohdista, joka pyritään huomioimaan eri näkökulmista. Osallisuutta tukee ryhmätöissä korostuvien yhdenvertaisuuden ja yhteisöllisyyden arvojen lisäksi nuorten vahva mukaan ottaminen toimintojen suunnitteluun sekä tuettujen vapaaehtoistehtävien mahdollistaminen (Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry 2023a). Jo hankkeen toimintojen suunnitteluvaiheessa pyritään ottamaan huomioon erilaisia nuorten yhteisöllisyyttä ja ryhmähenkeä tukevia toimintatapoja, jotka edistävät ryhmäytymistä ja ryhmään kuulumisen tunnetta. Toiminnot luodaan ja järjestetään nuorten toiveiden pohjalta niin, että mahdollisimman monet ja eri lähtökohdista olevat nuoret pystyisivät osallistumaan.

Oleellisina osallisuuden tekijöinä voidaan pitää demokratian ja autonomian toteutumista. Demokratia kuvastaa vaikuttamista, tekoja sekä toimijuuden toteutumista yhteisissä asioissa – käytännössä voidaan puhua esimerkiksi äänestämisestä, neuvottelutaidoista ja toimijuudesta erilaisissa raadeissa. Autonomialla sen sijaan tarkoitetaan vahvaa omatoimisuutta ja itsenäisyyttä, mikä perustuu ihmisen mahdollisuuksiin ja kykyihin tehdä sellaisia valintoja, joista seuraa vaikutuksia. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023d.) Tuu mukaan -hankkeessa tätä ilmentää nuorten vahva osallistaminen hankkeen toimintoihin liittyvään päätöksentekoon esimerkiksi erilaisten äänestysten ja toiveiden keräämisen kautta. Lisäksi nuorten mielipiteitä ja ajatuksia pyritään aina lähtökohtaisesti kuulemaan ennen toimintojen suunnittelua. Nuorilla on halutesaan mahdollisuuksia vaikuttaa, ja tarvittaessa saavat siihen myös tukea.

Tuu mukaan -toiminnoissa tunne ryhmään kuulumisesta osana osallisuuden vahvistamista perustuu erityisesti vertaisuuden ja sosiaalisten suhteiden toteutumiselle. Vertaisuudella tarkoitetaan samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten välistä vastavuoroista suhdetta, jonka kautta mahdollistuu oman elämäntilanteen pohtiminen yhdessä toisen ihmisen kanssa. Vertaisuuden ja vertaisena olemisen myötä ymmärtää toista samankaltaisia kokemuksia omaavaa henkilöä, johon myös vertaistuki perustuu. (Hämäläinen 2019, 16; Sosped 2023). Tuu mukaan -hankkeessa erityistä tukea tarvitsevat nuoret pääsevät kohtaamaan vertaisiaan nuoria sekä keskustelemaan ja jakamaan omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Samalla syntyy myös uusia ystävyys-suhteita. Nuorten positiivisiin subjektiivisiin hyvinvointikokemuksiin onkin yhdistetty etenkin ystävyys-suhteissa syntyneitä sosiaaliseen tukeen, turvallisuuteen, luottamukseen sekä emotionaaliseen osallisuuteen liittyviä kokemuksia, joiden puutetta pidetään riskinä hyvinvoinnille (Korkiamäki 2014, 38).

Osallisuuden ja vertaissuhteiden yhteyttä voidaan tarkastella myös syrjäytymisen ja osattomuuden näkökulmasta, joiden sanotaan perustuvan yksilön emotionaaliseen kokemukseen syrjässä olemisesta ja ryhmään kuulumattomuuden tunteesta, eli osattomuudesta omaan yhteisöön. Syrjäytyminen ja syrjässä oleminen voi näkyä etenkin silloin, jos nuori kokee ryhmään kuulumattomuutta suhteessa muihin vertaisiinsa. (Törrönen & Vornanen 2002, 38.) Tuu mukaan -toiminnoissa mukana olleiden nuorten yhteisöihin kuuluu muiden osallistujien lisäksi myös esimerkiksi nuorten iltojen kokoontumispaikka, eli Veturitallit ja sen työntekijät. Hankkeen projektikoordinaattori (Räsänen 2023) nostaa nuorten ryhmiin kuulumisen kokemusten vahvistamisen sekä erilaisiin yhteisöihin osalliseksi pääsemisen hankkeen keskeiseksi tavoitteeksi. Li-

säksi hän korostaa erilaisista ympäristöistä saatujen osallisuuden kokemusten vahvistuvan niiden tullessa nuorille tutummiksi ja enemmän ”omiksi”. Kehitysvammaisten ihmisten osallisuutta edistää mahdollisuudet osallistua erityisryhmätoiminnan lisäksi myös yleiseen toimintaan, sillä se tukee heidän toimijuuttaan, yhteisöihin liittymistä, kansalaisyhteiskunnassa toimimista sekä erilaisten sosiaalisten roolien toteutumista yhteiskunnassa (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023b; Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023c).

Esteettömyyden käsite perustuu ihmisten moninaisuuden huomioon ottamiseen rakennetussa ympäristössä sekä sen suunnittelussa ja toteutuksessa. Käytännössä se tarkoittaa muun muassa vaivatonta kulkua ja pääsyä erilaisiin paikkoihin sekä ympäristön ja tilojen helppokäyttöisyyttä. Esteettömät ympäristöt tukevat yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumisen lisäksi yksilön vaivatonta osallistumista erilaisiin arjen toimintoihin, kuten harrastuksiin ja työntekoon. (Invalidiliitto ry 2023.) Hankkeen toiminnoissa esteettömyyttä huomioidaan esimerkiksi tilavarausten ja toimintojen suunnittelun yhteydessä, jolloin puntaroidaan muun muassa pyörätuolilla liikkuvien tai muunlaisia fyysisiä haasteita omaavien nuorten osallistumismahdollisuuksia. Myös toimintojen soveltuvuutta sekä käytännön taitovaatimuksia peilataan ja tarvittaessa modifioidaan erityisnuorille sopivammaksi. Täten voidaan luoda turvallisuutta sekä huomioida nuorten erilaiset toimintakyvyt ketään erottelematta (mt.).

Saavutettavuudella tarkoitetaan usein digitaalisten palveluiden helppokäyttöisyyttä niiden sisältöjen ymmärrettävyyden ja käytön selkeyden osalta (Aluehallintovirasto 2023), mutta se kuvastaa myös ihmisten moninaisuutta huomioivaa viestintää, asenteita sekä muuta aineetonta ympäristöä. Viestintään ja tiedonsaantiin liittyvää saavutettavuutta on käyttäjän mahdollisuudet valita haluamiansa kommunikaation tai tiedon ja palvelujen vastaanottamisen tapoja, esimerkiksi eri kanavien välityksellä tai painetussa muodossa. (Invalidiliitto 2023a.) Tuu mukaan hankkeessa saavutettavuutta toteutetaan hyödyntämällä erilaisia kommunikaation välineitä ja menetelmiä. Nuorille viestitään tulevista toiminnoista ja muusta informaatiosta sähköisesti WhatsAppin välityksellä, minkä lisäksi nuorten iltojen yhteydessä jaetaan myös painettua postia heitä varten, joita paperilla oleva tiedote palvelee paremmin.

Myös visuaaliset ja kuvalliset menetelmät toimivat erityisen tärkeinä kommunikaation välineinä. Puhetta tukevaksi ja korvaavaksi kommunikoinnin menetelmäksi kutsuttua AAC -viestintää (Augmentative and Alternative Communication) voidaan hyödyntää eri kohderyhmien parissa ja erityisesti silloin, kun henkilöllä on tarve vaihtoehtoisin ilmaisukeinoihin kielen ym-

märtämisen tai tuottamisen tueksi. Täten voidaan paremmin mahdollistaa viestien ymmärtämistä ja perille saamista. (Papunet 2023; Loukusa 2023.) Tuu mukaan -hankkeessa kyseistä menetelmää toteutetaan muun muassa erilaisten kuva- ja emoji-korttien sekä kirjoittamisen avulla. Lisäksi käytetään paljon elekieltä, esimerkiksi oman tunnetilan tai mielipiteen kertomista peukalo alas tai ylös -tyylillä. Nuorten illoissa on mukana myös viittomakielen tulkki kommunikaation tueksi.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tapaustutkimuksena. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kohteen laadun, ominaisuuksien ja merkitysten kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. Toteutuksessa voidaan käyttää useita eri menetelmiä, joille kaikille yhteisenä ominaisuutena voidaan pitää kohteen merkityksen, taustan ja esiintymisympäristön, ilmaisuuden sekä kieleen liittyvien näkökulmien tarkastelua. (Jyväskylän yliopisto 2021.) Laadullisen tutkimuksen monisuuntaisuuden ja sen moninaisista tutkimusmenetelmistä saatuja näkökulmien hyödyntämisen kautta voidaan saada runsaasti tietoa sekä lisätä ymmärrystä ilmiön syy-seuraussuhteista ja sen luonteesta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tapaustutkimuksessa tarkastelun kohteeksi otetaan yksi tai muutama kohde tai ilmiökokonaisuus, joka voidaan usein rajata jollain tapaa rajata omaksi kokonaisuudekseen. Tutkimuksen kohde eli tapaus, jota tutkittava ilmiö edustaa, voi olla esimerkiksi organisaatio tai joku tietty ryhmä, jonka varaan tutkimusasetelma rakennetaan. Tavoitteena on yksityiskohtaisen ja intensiivisen tiedon tuottaminen valitusta tapauksesta, minkä analysoinnissa pyritään tapauksen syvälliseen ymmärtämiseen sen erityisessä kontekstissa. Mahdollisimman laajan käsityksen saaminen tapauksesta vaatii siihen kokonaisvaltaista tutustumista sekä erilaisten aineistojen yhdistelemistä (Jyväskylän yliopisto 2015; Vuori 2023.) Tässä tapauksessa tutkimuksen kohteena toimii Tuu mukaan -hankkeeseen osallistuvien nuorten vanhemmat. Olen sekä harjoitteluni että tuntiohjaajan työni aikana saanut varsin laajan katsauksen hankkeen toiminnasta sekä päässyt tutustumaan mukana oleviin osapuoliin, joiden pohjalta olen luonut tarpeen tutkimuksen toteutukselle. Aineiston keräämiseen hyödynsin erilaisia menetelmiä, joista kerron lisää seuraavissa luvuissa.

Tapaustutkimuksellista asetelmaa luonnehtii myös kokemusnäkökulmaisuus, jossa pyritään tarkastelemaan tutkittavan yksilöllisiä kokemuksia sekä niiden subjektiivisia merkityksiä peilaten niitä tutkittavan omiin näkemyksiin ja kokemuksiin elämässä. Tavoitteena ei tällöin ole selitysten antaminen tai objektiivisen tiedon tuottaminen, vaan tutkittavien kokemusten ymmärtäminen tuoden heidän äänensä kuuluvaksi. Analyysiä tehdessä oleellista on aineistolähteisyys sekä avoinmielisyys. (Jokinen 2023.) Opinnäytetyöni ja tutkimukseni tarkoituksena on selvittää vanhempien ajatuksia ja käsityksiä erityisnuorten osallisuuteen liittyen sekä yleisesti että Tuu mukaan -hankkeeseen peilaten, minkä kautta voidaan saada esiin uusia näkökulmia ja

täten kehittää hanketta vastaamaan yhä paremmin erityisnuorten tarpeita sekä edistämään osallisuuden toteutumista. Vanhempien kuuleminen tällaisessa toiminnassa voi tuottaa arvokasta tietoa tilaajan lisäksi myös muille samanlaisten kohderyhmien parissa toimiville tahoille. Tapauksissa tutkittavan tapauksen usein sanotaankin olevan osa laajempaa ilmiötä, jolloin tutkimuskohteen perusteellisen kuvauksen kautta voidaan oppia uutta itse ilmiöstä sekä mahdollistaa sen soveltamista muissakin yhteyksissä (Vuori 2023).

5.1 Yhteiskehittäminen ja kehittämistyöpaja

Yhtenä aineistonkeruumenetelmänä hyödynsin yhteisöllisiä menetelmiä ja tarkemmin yhteiskehittämistä, joka kuvastaa kahdensuuntaista innovatiivista toimintatapaa mahdollistaen kaikkien osapuolten oppimisen. Tavoitteena on jonkin asian kehittäminen yhdessä muiden ihmisten kanssa. Kehittäminen voi perustua esimerkiksi olemassa olevan tai uuden palvelun, toimintamallin, strategian tai prosessien kehittämisestä hankesuunnitteluun. Yhteiskehittäminen mahdollistaa organisaation toiminnan kehittämisen vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeita näkemällä asioita heidän silmiensä kautta. (Keränen 2022.) Tässä tapauksessa kehittäminen tapahtui yhdessä Tuu mukaan -hankkeeseen osallistuvien nuorten vanhempien kanssa, tavoitteena hankkeen kehittäminen.

Hyödynsin yhteiskehittämistä järjestämällä vanhemmille kehittämistyöpajan, joka on oivallinen tapa yhteisön tai yrityksen edistämiseen sekä haasteiden ratkaisemiseen (Proinno Oy 2023). Kehittämistyöpajan avulla halusin kuulla vanhempien ajatuksia erityisnuorten osallisuuteen liittyen, peilaten sitä Tuu mukaan -hankkeeseen ja sen toimintoihin. Lisäksi tavoitteenani oli myös selvittää, miten vanhemmat toivoisivat nuorten osallisuutta tuettavan Tuu mukaan -hankkeessa, miten he kokevat sen tähän mennessä toteutuneen, millainen merkitys hankkeen toiminnolla heidän mielestään on, millainen vanhemman rooli hankkeessa on, sekä kuulla heidän mahdollisia toiveitaan hankkeen toimintoja ajatellen. Oli luontevaa valita vanhemmat työpajan osallistujiksi, sillä he ovat tutkimukseni kohderyhmää.

Alun perin kehittämistyöpaja oli tarkoitus järjestää osana Keski-Suomen Kehitysvammaisten tukiyhdistyksen järjestämää infoiltaa, jossa olisi käsitelty tuetun päätöksenteon ja osallisuuden teemoja. Työpajani olisi aiheensa puolesta sopinut kyseisen infoillan yhteyteen, eikä erillisiä järjestelyitä tai ilmoittautumisia olisi tällöin tarvittu. Info-iltaan ja täten myöskään työpajaani

ei lopulta kuitenkaan ilmoittautunut mainostuksesta huolimatta yhtään vanhempaa, minkä vuoksi ilta jouduttiin kokonaan perumaan. Tähän saattoi vaikuttaa muun muassa infoillan huono ajankohta tai vähäinen markkinointi. Päätimme projektikoordinaattorin kanssa yrittää järjestää työpajaa seuraavalla viikolla olevan nuorten illan yhteyteen Veturitalleille, mikä osoitautui toimivaksi vaihtoehdoksi. Saateviesti lähetettiin noin 20 vanhemmalle, mutta työpajaan osallistui lopulta viisi vanhempaa. Uskon, että työpajan järjestäminen vanhemmille ja nuorille jo entuudestaan tuttuun paikkaan todennäköisesti laski kynnystä osallistumiseen, sillä osa vanhemmista saapuisi joka tapauksessa paikan päälle saattamaan nuorensa nuorten iltaan. Työpajaani varten oli varattu erillinen tila, kun taas nuorten iltaan osallistuneet nuoret olivat eri tilassa. Aikaa olin varannut työpajaan noin tunnin, mikä osoittautuikin riittäväksi, mahdollistaen kii-reetöntä keskustelua.

Lähtiessäni hahmottelemaan kehittämistyöpajaa olin asettanut itselleni tavoitteet sekä etukäteen pohtinut sitä, mitä ja millä tavoin haluan työpajalla saavuttaa (Proinno Oy 2023). Tein taustatyötä erilaisista kehittämistyöpajassa käytettävistä toimintatavoista, jotka antoivat minulle inspiraatiota suunnitteluun. Halusin hyödyntää vähintään kahta toimintatapaa monipuolisen aineiston takaamiseksi sekä osallistujien motivaation ja mielenkiinnon ylläpitämiseksi (mt.), minkä vuoksi päädyin ryhmähaastatteluun sekä ideointipaperiin. Työpaja alkoi ryhmähaastattelulla, josta menetelmänä kerron lisää seuraavassa luvussa. Tämän jälkeen annoin vielä jokaiselle vanhemmalle henkilökohtaisesti täytettäväksi ideointipaperin, joka täytettiin ”jatka lausetta” -tyylisesti (Liite 1). Ideointipaperi tarjosi vanhemmille mahdollisuuden vielä koota ajatuksiaan ja mahdollisesti tuoda esiin asioita, joita ei itse haastatteluhetkessä tullut mieleen. Loin ideointipaperin sisällön tukemaan ja täydentämään ryhmähaastattelun kysymyspatteristoa.

Kehittämistyöpajan suunnittelussa tärkeää on järjestäjän ja osallistujien välinen yhteisymmärrys. Osallistujilla tulee olla selvillä, miksi työpaja on järjestetty, jotta osataan keskittyä oikeisiin asioihin ja voidaan saavuttaa haluttuja tuloksia (mt.). Jo tiedottamisvaiheessa olin valmistellut vanhemmille lähtevän saateviestin (Liite 2.), jossa kerroin opinnäytetyöstäni, työpajan tavoitteistani sekä muista käytännön asioista. Saateviesti lähetettiin alkuperäisten suunnitelmien muuttumisen vuoksi viikko etukäteen. Ennen työpajan alkua kävin saateviestissä mainitsemani asiat vielä lyhyesti läpi ennen työpajan alkua, jolloin myös pyysin luvan työpajan nauhoittamiseen. Lisäksi mainitsin valmiina olevasta kysymyspatteristostani, mutta korostin sen toimivan

suunnan antajana, ja että ajatuksista tai mieleen juolahtaneista asioista voi sanoa missä tahansa välissä.

Yhteiskehittämistä voidaan kuvailla osallistavana, luovana, keskustelevana ja energisoivana toimintana, jossa osallistuvat ihmiset jakavat tietoa yhteiskehitettävään asiaan liittyen. Oleellista on luottamuksen ja yhteisymmärryksen kautta pyrkiä kehittämään yhdessä sekä tuomaan esiin mahdollisia piileviä tarpeita, joita voi nousta esiin keskustelun aikana. Tällöin voidaan myös yhdessä oppia ja perehtyä uusiin asioihin sekä luoda syvällisempää ymmärrystä. (Keränen 2022a.) Tavoitteenani oli luoda työpajaan mahdollisimman rento ilmapiiri sekä pyrkiä avoimen keskustelun kautta tuomaan ajatuksia esille, mitä korostin jo saateviestissäni vanhemmille. Halusin luoda jo etukäteen tunnetta siitä, että työpajaan saa osallistua juuri haluamallaan tavalla ilman turhia paineita tai jännitystä. Tämä oli mielestäni erityisen tärkeää, ottaen huomioon kohderyhmän ja aiheen sensitiivisyyden. Koenkin onnistuneeni tavoitteessani, sillä vanhemmat osoittautuivat olemaan hyvinkin avoimia tuodessaan ajatuksiaan esiin.

5.2 Ryhmähaastattelu

Kehittämistyöpaja alkoi ryhmähaastattelulla. Ryhmähaastattelu perustuu usean eri haastateltavan keskusteluun valitusta tutkimusaiheesta siten, että haastattelija keskittyy yhden haastateltavan sijaan useampaan henkilöön yhtä aikaa. Tavoitteena on usein joko yksittäisten haastateltavien vastausten tai yhdessä kollektiivisesti tuotetun sisällön tuottaminen. Ryhmähaastattelu sopii myös haastateltavien yhteisen näkemyksen muodostamisen tutkimiseen kuten siihen, millaisista asioista keskustelu koostuu. Menetelmän eduksi muodostuu nopea tiedonsaanti useammalta henkilöltä samanaikaisesti. Lisäksi ryhmän jäsenet voivat täydentää toistensa vastauksia sekä kannustaa toisiaan puhumaan ryhmän toimiessa sosiaalisena tukena erityisesti silloin, kun ryhmähenki on hyvä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Juuri näiden asioiden vuoksi valitsin kyseisen menetelmän. Toisten samankaltaisia asioita läpikäyneiden ja kokeneiden vanhempien kanssa keskustelu voisi laskea kynnyksestä keskustelun käymiseen. Lisäksi osa vanhemmista on tuttuja tai osittain tuttuja toisilleen Tuu mukaan -toimintojen kautta.

Ryhmähaastattelu oli puolistrukturoitu, eli haastattelulle oli asetettu tiettyjä tavoitteita tai näkökulmia, mutta vain osa niistä on lukkoon lyötyjä. Esimerkkinä tästä toimii teemahaastattelu, jossa tiettyjä teemoja tai aihepiirejä käydään läpi vapaammassa muodossa siten, että kysymyksiä voidaan esittää eri järjestyksessä tai muodossa. Haastattelija voi hyödyntää teemahaastattelurunkoa kaikkien oleellisten teemojen läpikäymiseen sekä innoittaa osallistujia keskusteluun.

Tavoitteenani oli pitää keskustelu vapaamuotoisena, minkä vuoksi täysin strukturoitu lomake ei olisi ryhmähaastattelulle sopinut. (Ruusu vuori, Tiittula & Aaltonen 2005, luku ”Tutkimus-haastattelun lajit”; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Olin luonut ryhmähaastattelua varten valmiin kysymyspatteriston selkeyttämään tavoitteitani sekä itselleni että osallistujille, mutta siitä huolimatta pyrin etenemään kysymyksissä luontevasti keskustelu edellä säilyttääk-seni keskustelussa avoimuuden ja vapaamuotoisuuden.

5.3 Kysely

Työpajan lisäksi yhtenä aineistonkeruumenetelmä hyödynsin kyselyä. Se voidaan kohdistaa joko pienelle tai suurelle ihmisjoukolla tutkimuksen luonteesta ja tavoitteista riippuen. Kyselyä käytetään yleisemmin kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa, mutta se voi sisältää myös kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen piirteitä. Esimerkiksi kyselyssä olevat avoimet vastaukset analysoidaan laadullisia menetelmiä hyödyntämällä. (Hautio & Simola 2022.) Mää-rällisessä tutkimuksessa tutkittavaa kohdetta kuvataan tilastojen ja numeroiden kautta, kun taas laadullinen tutkimus keskittyy kohteen laadun, ominaisuuksien ja merkitysten kokonaisvaltai-seen ymmärtämiseen (Jyväskylän yliopisto 2021). Tavoitteenani oli kuulla erityisnuorten van-hempien kokemuksista ja ajatuksista, minkä vuoksi menetelmää voidaan pitää laadullisena. Ky-selyni sisälsi sekä avoimia että monivalintakysymyksiä luodakseni vaihtelua sekä pitääkseni kyselyn mielenkiintoisena vastaajia ajatellen. Avoimet vastaukset mahdollistivat aineiston kan-nalta kattavamman ja olennaisen tiedon keräämisen, minkä vuoksi niiden monipuolinen käyttö oli perusteltua.

Kyselyn tavoitteena oli selvittää Tuu mukaan -hankkeeseen osallistuvien nuorten vanhempien näkemyksiä erityisnuorten osallisuuteen liittyen sekä yleisesti että Tuu mukaan -hankkeeseen peilaten. Valitsin luoda sähköisen kyselyn sen kustannustehokkuuden ja helppouden vuoksi. Kyselyn toteutus ei myöskään ole aika- tai paikkasidonnaista, sillä vastata voi itselle sopivaan aikaan. (Veltri 2020, luku ”Web Surveys”.) Näin kyselyn tutkimukseni kannalta järkeväksi vaihtoehdoksi, sillä sen avulla voitaisiin kerätä tietoa myös sellaisilta vanhemmilta, jotka eivät halunneet tai pystyneet osallistumaan kehittämistyöpajaan. Vaikka molemmissa käsiteltiin sa-moja aiheita, painottuivat kysymykset hieman eri asioihin; työpajassa keskityttiin Tuu mukaan -hankkeen kehittämisen näkökulmiin, kun taas kysely painottui enemmän itse osallisuuden tee-

maan. Toisaalta minulla ei myöskään ole varmuutta siitä, olivatko kyselyyn vastaajat eri henkilöitä kuin työpajaan osallistujat. Tällä ei kuitenkaan ole varsinaista merkitystä tulosten kannalta.

Kyselyä valmistellessani otin huomioon sen kohderyhmän sekä tutkimuksen tavoitteet. Pyrin kysymyksiä luodessani keskittymään siihen, mitä haluan saada selville ja mitkä ovat aineiston kannalta oleellisia asioita. Tärkeää on huomioida myös helposti ymmärrettävyys sekä oikeanlainen kysymyksenasettelu, jotta välttyttäisiin epäselvyyksiltä ja väärinymmärryksiltä (Tampeleen yliopisto 2023a). Esimerkiksi osallisuus käsitteenä voi olla monille yleisesti epäselvä, minkä vuoksi lisäsin heti kyselyn alkuun avoimen kysymyksen siitä, mitä osallisuus voisi vastaajan mielestä tarkoittaa tai pitää sisällään. Tämä toimi myös ikään kuin lämmittelykysymyksenä aiheen osalta sekä valmisti vastaajaa tulevaan. Lisäksi vastaajalla olisi mahdollisuus myös halutessaan ottaa selvää aiheesta tai käsitteen merkityksestä, mikäli se olisi täysin vieras. Kyselyä tai tutkimusta luodessa ei lähtökohtaisesti tule olettaa tutkit-tavan aihealueen olevan vastaajajoukolle yhtä tuttu kuin kysymysten laatijalle (mt.).

Kysely toteutettiin Webropol -nimisellä ohjelmalla, joka soveltuu monenlaisten kyselyiden luontiin sekä niiden raportointiin. Se mahdollistaa vastausten keräämisen anonymisti, mikä oli oleellista kohderyhmän kannalta. Kyselyn esittelytekstissä kerrottiin sen tarkoituksesta, kenelle kysely on suunnattu, miten aineistoa tullaan käyttämään, vastaajien anonymiteetista, mihin asti kysely on avoinna sekä montako kysymystä kyselyssä on. Lopussa oli myös kiitos vastanneille sekä minun sähköpostiosoitteeni. Kyselyssä oli yhteensä 11 vastauskohtaa, joista ensimmäinen kohta liittyi kyselyn alussa olevan tekstin lukemiseen ja sen ehtojen hyväksymiseen, kun taas viimeinen kohta oli mahdollisille lisäkommenteille. Varsinaisia kysymyskohtia oli siis 10. Ennen kyselyn lähettämistä halusin testata sen toimivuutta, mikä on olennainen vaihe sähköistä kyselyä luodessa (Veltri 2020, luku ”Web Surveys”). Lähetin kyselyn testattavaksi Tuu mukaan -projektikoordinaattorille, jolta sain vahvistuksen sen toimivuudesta.

Aineistonkeruu tapahtui maaliskuun 2023 lopulla Tuu mukaan -projektikoordinaattorin avulla, joka toimi viestinvälittäjänä vanhemmille tietosuojakäytänteiden vuoksi. Hän välitti etukäteen luomani saateviestin (Liite 3) ja kyselyn linkin WhatsAppin välityksellä vanhemmille. Kysely lähetettiin noin 20 vanhemmalle. Saateviestissä kerroin opinnäytetyöstäni, kyselyn tavoitteista sekä käytännön asioista, kuten anonymiteetista sekä mihin asti kysely on avoinna. Kysely oli avoinna 28.3.-9.4.2023, eli aikaa kyselyyn vastaamiseen oli hieman vajaa kaksi viikkoa. Toisen

viikon puoleen väliin mennessä vastauksia oli tullut neljä (4), jolloin pyysin projektikoordinaattoria vielä muistuttamaan vanhempia kyselyyn vastaamisesta. Muistutuksesta huolimatta tämän enempää vastauksia ei kuitenkaan lopulta tullut. Sähköisissä kyselyissä haasteeksi voikin käytännöllisyydestä huolimatta muodostua kohderyhmän vähäinen tavoitettavuus, mikä voi johtaa vähäiseen vastaajamäärään (Veltri 2020, luku ”Web Surveys”). Koen kuitenkin saaneeni vähäisistä vastauksista huolimatta aineiston kannalta tarpeeksi dataa. Opinnäytetyöni ja kehittämistyön laadullisuuden kannalta merkittävämpää on vastaajien määrän sijaan vastausten sisältö.

5.4 Aineiston analyysimenetelmä

Hyödynsin sekä kehittämistyöpajasta että kyselystä saadun aineiston analysoimiseen laadullisiin analyysimenetelmiin kuuluvaa sisällönanalyysiä. Sitä voidaan hyödyntää monenlaisten aineistojen analyysiin, oli kyseessä sitten haastattelut, tekstit, nauhoitettu puhe tai kuvat. Laadullisen analyysin apuna voidaan käyttää myös määrällistä analyysiä, jolloin kuitenkin molemmat vaativat aineiston laadun ymmärtämistä. Laadullisessa sisällönanalyysissä tutkija pyrkii tunnistamaan ja nimeämään eli koodaamaan aineiston sisällöllisiä elementtejä ja esille nousseita teemoja yhdistelemällä aineiston sekä teoriapohjan kautta luotua ymmärrystä. Aineistosta pyritään löytämään eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä, mikä tapahtuu jakamalla aineisto osiin, joita voidaan vertailla. Tavoitteena on lopulta pystyä tekemään aineiston sisällöistä johtopäätöksiä, jolloin voidaan saada selville tutkimuksellisesti oleellisia seikkoja, mikä usein johtaakin tutkimusongelman täsmentymiseen. (Vuori 2023a.) Koen kyseisen menetelmän olevan sopiva aineistoani varten, sillä se mahdollisti aineiston monipuolisen tarkastelun keskittyen sen sisällöllisiin ominaisuuksiin ja täten yhtäläisyyksien löytymiseen, joiden myötä pystyin tuomaan esiin opinnäytetyön kannalta olennaiset ydinasiat. Kyseinen analyysimenetelmä oli sopiva myös tutkimuksen tavoitteiden ja laadullisuuden huomioon ottaen.

6 TULOSTEN ANALYYSI

Tässä luvussa tulen esittelemään ja analysoimaan kehittämistyöpajasta sekä kyselystä saatuja aineistoja ja niistä esille nousseita asioita. Analysoin kyseiset aineistot yhdessä sisällönanalyysille ominaisen aineistolähteen analyysin kautta, mikä perustuu kolmivaiheiseen prosessiin sisältäen aineiston pelkistämisen, ryhmittelyn ja lopulta yläluokkien yhdistämisen pääluokiksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.3.3). Pääluokat on jaettu tutkimuskysymysteni sekä aineistoon perehtymisen ja sieltä nousseiden aiheiden pohjalta. Tämän jälkeen muodostan yhteisesti johdtopäätökset. Koin aineistojen yhdistämisen järkeväksi, sillä sekä kehittämistyöpajassa että kyselyssä aiheet olivat pääosin samoja ja toisiaan tukevia, vaikkakin osa kysymyksistä painottui eri asioihin.

Kehittämistyöpaja toteutui 21.3.2023. Paikalle osallistui yhteensä viisi vanhempaa, joista tulen puhumaan anonyymisti nimimerkeillä H1, H2, H3, H4 ja H5. Nimimerkit perustuvat ryhmähaastattelun vastauksiin, jotka kerättiin nauhoittamalla haastattelu. Nauhoitettu puhe purettiin kirjoitettuun muotoon eli litteroitiin, mikä mahdollisti minun eli tutkijan tarkemman perehtymisen aineistoon ja havaintojen tekemiseen (Kallio 2023). Haastattelusta tulen puhumaan tulosten yhteydessä pääsääntöisesti keskusteluna, sillä se kuvaa mielestäni paremmin haastattelun muotoa. Ryhmähaastattelua varten luotu kysymysrunko löytyy liitteestä 5.

Kyselyn tulokset esiintyvät tuloksissa ilman tunnisteita. Kaikki kyselyyn vastanneista vanhemmista (4/4) oli vastannut jokaiseen varsinaiseen tutkimuskysymykseen. Kyselyrunko löytyy kokonaisuudessaan opinnäytetyön liitteestä 4.

6.1 Vanhempi osallisuuden mahdollistajana

Tutkimuksessani halusin selvittää vanhempien näkemyksiä osallisuuden käsitteestä, sillä kyseinen teema on opinnäytetyön kulmakivi. Kyselyyn vastanneista vanhemmista puolille (2/4) osallisuus oli käsitteenä tuttu, kun taas puolet vastasivat sen olleen suurin piirtein tuttu. Osallisuuden käsitteelle ominaisiksi asioiksi nostettiin kyselyn vastauksissa esiin samankaltaisia asioita kuin tietoperusta -osiossa. Vastauksissa mainittiin erityisesti yhdenvertaisuus ja tasapuolinen kohtelu, monipuolisen vaikuttamisen mahdollisuudet, sekä tunne yhteisöön kuuluvuudesta

ja hyväksytyksi tulemisesta. Jokainen kyselyyn vastannut (4/4) oli myös sitä mieltä, että erityisnuorten osallisuuden tukeminen on tärkeää. Voidaan siis olettaa vastaajien olleen yleisesti varsin hyvin perillä osallisuuden käsitteestä.

Sekä kyselyssä että kehittämistyöpajassa tiedusteltiin vanhempien käsitystä siitä, millä tavoin osallisuus voisi näyttäytyä erityisnuoren elämässä tai millaisia asioita heillä nousee mieleen erityisnuorten osallisuudesta puhuttaessa. Vastauksissa aihetta käsiteltiin näkökulmista. Esiin nostettiin vanhempien panostuksen lisäksi esimerkiksi yhteiskunnalliset haasteet sekä yleinen tietämättömyys erilaisuuteen liittyen. Lisäksi mainittiin myös mahdollisuudet erilaisten palveluiden, harrastusten ja kulttuuritarjonnan pariin sekä normaaleihin arjen toimintoihin, kuten koulussa käymiseen.

”Minusta tämä asia on sellainen, jossa paljon parannettavissa. Tietoisuus erilaisuudesta on liian vähäistä. Riippuu paljon myös vanhemmista, miten jaksavat tätä asiaa hoitaa eli miten mahdollistavat osaltaan nuoren asioita. Yhteiskunnassa on osallistumisen osalta paljon tekemistä valitettavasti.”

”Mahdollisuuksia tehdä sellaisia asioita, mitä muutkin saman ikäiset nuoret tai lapset. Ei välttämättä vaan erityis-sanaan painotettuna. Mahdollisuus tehdä ja kokeilla kaikenlaista yhteiskunnassa. Kokeilla ja etsiä sitä mikä tuntuu sitten kivalta.” (H2)

Toisin sanoen voidaan olettaa haastateltavien tarkoittavan yhtäläisiä mahdollisuuksista tehdä niin sanotusti tavallisia, yksilölle mielekkäitä ja tarpeellisia asioita diagnooseista tai erityistarpeista huolimatta. Osallistumisen hankaluudet aiheutuvat osaltaan varmasti yhteiskunnan rakenteista ja niihin vaikuttaneista ihmisten yleisistä uskomuksista. Käsittelin erityisyyden ja yhteiskunnan välisiä haasteita tietoperustaosiossani, jossa Nurmi-Koikkalaisen (2017) mukaan yhteiskunnalliset raamit luovat osallistumisen esteitä etenkin vammaisille ja erityisen tuen tarpeessa oleville henkilöille, mikä voi heikentää yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumista. Tällä voi olla vaikutusta sekä henkisellä että fyysisellä tasolla. Esteetön ympäristö voi kannustaa osallistumaan, kun taas esimerkiksi pelko ihmisten ennakkoluuloista erityisyyttä kohtaan voi olla joillekin liian suuri este.

Kyselyn vastauksissa osallisuuden toteutumista tarkasteltiin myös itsenäistymisen lähtökohdista. Esiin nousi etenkin omien menojen ja asioiden hoitamisen opettelu, ilman vanhempia toimiminen sekä uusien kokemusten saaminen reviiirin levitessä kodin ja koulun ulkopuolelle.

Itsenäistyminen on osa nuoruuteen kuuluvaa kasvun ja kehityksen vaihetta, jonka jokainen ihminen tulee läpikäymään jollain tavalla elämänsä aikana. Itsenäistymiseen liittyy monenlaista henkistä kasvua, itsensä etsimistä, omien polkujen kulkemista ja vanhemmista irtaantumista, mikä voi aiheuttaa monenlaisia haasteita. Haasteet voivat näyttäytyä etenkin uusissa ympäristöissä ja käytännön tilanteissa, mikä voi helpottaa nuoren päästessä toteuttamaan itsenäisen elämän harjoittelua sekä löytämään vahvuuksiaan vieraassa ympäristössä (Lampinen 2007, 117). Vanhemman roolin todettiin näkyvän erityisesti siinä, että tämä toimii osaltaan mahdollistamassa monipuolisten kokemusten toteutumista ja itsenäistymiseen liittyvien asioiden järjestäjänä tarjoten nuorelle mahdollisuuden tehdä itsenäisiä valintoja sekä tukemalla itsenäistymisen prosessiin kuuluvaa irtaantumista.

Kyselyn vastauksissa myös nuoren oma-aloitteisuudella todettiin olevan vaikusta osallisuuden toteutumiselle. Osallisuuden toteutumisen estymisen syynä mainittiin muun muassa se, että erityisnuoret eivät välttämättä osaa olla aloitteellisia tai heillä ei ole rohkeutta olla oma-aloitteisia. Itseohjautuvuuden ja oma-aloitteisuuden tukeminen lähtee lapsuudesta, jolloin lapsen autonomia kehittyy tämän saadessa riittävästi tukea muun muassa valinnan vapauteen, itseohjautuvuuteen sekä tarvitsevyyteen ilman liiallista rajoittamista (Moisio ja Forss 2020, 11). Voidaan siis todeta sekä vanhemmilta että muilta erityisnuoren elämään kuuluvilta aikuisilta saadulta tuella ja kasvatuksella olevan merkittävä vaikutus nuoren oma-aloitteisuuteen, itseohjautuvuuteen ja tätä kautta osallisuuden toteutumiseen ja toimijuuden vahvistumiseen. Vastuun jättäminen yksin nuoren kontrolle ei ole välttämättä paras ratkaisu.

Kyselyn vastauksissa nousi erityisen vahvasti esiin vanhemman rooli nuoren yleisenä rohkaisijana, kannustajana ja tuen tarjoajana, mikä näkyy monissa arjen toiminnoissa. Esimerkkeinä mainittiin muun muassa harrastusmahdollisuuksien etsiminen, yhdessä uusiin paikkoihin tutustuminen sekä erilaisten tukitoimiin liittyvien hakemusten hoitaminen. Myös nuoren mukaan ottaminen perheen yhteiseen päätöksentekoon nostettiin esiin.

”Vanhempi on usein se, joka etsii harrastusmahdollisuuksia, kannustaa ja rohkaisee. Harva toimija lähestyy nuorta vaan viestintä menee yleisessä hulinassa, joka ei tavoita nuorta esim. harrastus ja vapaa-ajan toiminnan osalta. Nämä vanhempi usein bongaa, toivottavasti. Vanhempi huolehtii muutoinkin ja vanhemmalla on iso vastuu. Itse olen huolissani niistä vanhemmista, jotka eivät jostain syystä jaksa.”

”Ottamalla selvää eri mahdollisuuksista esim. vammaispalveluiden, opetustoimen ja järjestöjen kautta, hankkimalla henkilökohtaisen avustajan, hakemalla kuntoutusta ja tukea KELAlta, käyttämällä sopivia kommunikaatiomenetelmiä jne. - tukemalla siis kaikin puolin sitä, että nuori pystyisi elämään mahdollisimman itsenäistä elämää ja saamalla tarvitsemansa tuen siihen.”

Vastausten perusteella voidaan tulkita vanhemmilla olevan lähtökohtaisesti suuri vastuu nuoren arjen osallisuuden toteutumisen mahdollistamisesta ja sitä tukevista tekijöistä. Myös tämän oppinäytetyön tietopohja tukee kyseistä väitettä. Vanhemman vastuulle usein kuuluu erityislapsensa arjen asioiden järjestäminen, kuten henkilökohtaisten asioiden sekä erilaisiin palveluihin liittyvien asioiden hoitaminen unohtamatta sitä, että nuorella tulisi olla lähtökohtaisesti oikeus osallistua häntä itseään koskevaan päätöksentekoon sekä itsenäisten ratkaisujen tekoon. (Anttila 2020, 36; Anttila 2020, 18-19; Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023a.) Toisaalta ei voida myöskään olettaa vanhempien olevan ratkaiseva tekijä nuoren mielekkään elämään toteutumiseksi. Jokainen lapsi ja perhe on erilainen, ja myös elämäntilanteet ovat yksilölliset.

6.2 Osallisuuden toteutuminen Tuu mukaan -toiminnassa

Tavoitteenani oli selvittää, miten vanhemmat olivat tähän mennessä kokeneet erityisnuorten osallisuuden toteutuneen Tuu mukaan -hankkeessa. Kyselyyn vastanneet vanhemmat kokivat osallisuuden toteutuneen hyvin (2/4) ja erinomaisesti (2/4). Myös kehittämistyöpajaan osallistuneet (5/5) kokivat osallisuuden toteutuneen erinomaisesti.

Kyselyyn vastanneiden mukaan osallisuuden toteutumista ilmentää erityisesti nuoren tyytyväisyys toimintaan sekä mahdollisuudet vaikuttaa ja olla mukana toimintojen suunnitteluissa haluamallaan tavalla. Myös vanhemmille suunnatun viestinnän todettiin tiedottavan erilaisista toteutuksista sekä miten nuoret ovat toimintoihin osallistuneet tai millä tavoin heitä on osallistettu. Lisäksi esiin nostettiin myös nuoren pystyvyys ja uskallus osallistua hankkeen toimintoihin ilman vanhempia. Voidaan siis olettaa nuorten tuntevan tietynlaista luottamusta ryhmää kohtaan, mikä mahdollistaa osallistumisen ilman vanhemman läsnäoloa.

”Nuoren tyytyväisyys toimintaan kertoo paljon. Jokainen joka voi osallistua omana itsenään on tärkeää ja kun nuori kokee että se toteutuu, olkoon se tapa

näyttää se mikä tahansa, niin se on hyvä. Toiminta on läpinäkyvää ja kaikki osallistutaan sillä tavalla kuin nuoret itse haluavat.”

”Voi olla ryhmässä ilman vanhempia, kysytään mielipiteitä, järjestetään toivottuja tapahtumia, otetaan mukaan suunnittelemaan kaikenlaista, keuhataan ja kannustetaan, kokeillaan uusia asioita.”

Jyväskylän Veturitallit, jossa Tuu mukaan -nuorten illat pidetään, toimivat kulttuurikeskuksena ja yleisenä nuorisotilana, minne kuka tahansa nuori voi mennä viettämään aikaa. Veturitalleilla järjestetään avoimen toiminnan lisäksi myös monenlaista harrastus- ja ryhmätoimintaa liittyen esimerkiksi kulttuuriin, musiikkiin tai mediaan (Veturitallit Jyväskylä 2023). Kehittämistyöpajassa nousseessa keskustelussa tuotiin ilmi Veturitallien tukevan osallisuuden toteutumista. Uusien tuttavien ja ystävyyksien löytymisen lisäksi erityisen tärkeänä pidettiin sitä, että erityisnuoret pääsevät viettämään aikaa samassa paikassa yhdessä muiden nuorten seassa ilman eristäytymistä:

”Tavallaan tulee tämmöseen nuorten hengailupaikkaan, et niitä ei oo eristetty kuitenkaan mihinkään semmoseen ”pysykää te nyt tuolla ja laitetaan tää väliovi kiinni” koska se on aika tärkeätä. Ja se on näille ”normi ihmisille” myös tärkeätä, että he tajuaa sen, että näistä ei ookaan mitään haittaa, vaan he voivat hengailaa täällä ihan yhtäläillä kuin me muutkin.” (H4)

Tämä lisää inklusion ja yhteisöllisyyden toteutumisen lisäksi tietoisuutta siitä, että myös erityisnuorilla on mahdollisuus olla ja viettää aikaa tällaisessa nuorille suunnatussa paikassa. Yhdessä muiden ikätovereidensä kanssa kasvaminen ja toimiminen tekee erilaisuuden kohtaamisesta luontevaa, mikä taas voi auttaa vähentämään ennakkoluuloja sekä syrjäytymistä ja sosiaalistumisen vaikeuksia (Lampinen 2007, 110-112). Kyseisten asioiden edistäminen kuuluu myös Tuu mukaan -hankesuunnitelmassa mainittuihin tavoitteisiin.

Jokaisen nuorten illan päätteeksi ohjaajat ja nuoret kokoontuvat yhdessä herkuttelemaan Veturitallien avoimessa tilassa sijaitsevaan kahvila Kiskoon. Jokaiselle toimintaan osallistuvalla nuorella tarjotaan kahvilasta valitsemansa syötävä ja juotava, kun taas ylimääräiset asiat maksetaan omalla rahalla. Kahvilassa käynti oli koettu hyväksi konseptiksi, sillä nuoret pääsevät

opettelemaan valintojen tekemisen ja oman vuoron odottamisen lisäksi kassalla tapahtuvaa kanssakäyntiä sekä siihen liittyviä taitoja, kuten omien rahojen hallintaa ja laskemista.

Turvallisen ja hyvän ryhmähengen toteutuminen ovat olennaisia harrastus- ja vapaa-ajantoinnin mielekkyyttä tukevia tekijöitä. Kehittämistyöpajassa kyseisten asioiden toteutumista perusteltiin muun muassa sillä, ettei ryhmässä ole kiusaamista, joka estäisi nuorten osallistumista. Merkittäviksi tekijöiksi nostettiin myös tuntiohjaajien läsnäolo, ja että ohjaajia on tarpeeksi. Ohjaajien koettiin edistävän turvallisen tilan toteutumista toimimalla nuorille sekä henkisenä että fyysisenä tukena, mikä taas edistää nuorten osallistumista. Tähän asti ohjaajien määrä olikin koettu riittäväksi. Yksi vanhemmista korosti asian ilmentymistä esimerkiksi sillä, että vapaa-ajan avustajaa ei ole tarpeellista ottaa enää mukaan toimintoihin:

”Meilläki vapaa-ajan avustaja oli alussa mukana, koska ajattelin että lähtis sitten sujuvammin, mutta nyt ei oo sit vuoteen ainakaan enää ollu.” (H2)

Tuu mukaan -hankkeen tavoitteisiin kuuluu tarjota eri alojen opiskelijoille kokemusta erityistarpeisten nuorten ohjaamisesta. Vierailevia opiskelijoita on ajoittain ollut mukana hankkeen toiminnoissa esimerkiksi harjoitteluiden tai erilaisten projektien yhteydessä. Opiskelijoiden vierailut oli koettu positiivisena asiana. Opiskelijat ovat muun muassa nuorten illoissa järjestäneet alansa ja ammattitaitonsa mukaisesti erilaista toimintaa, joiden myötä erityisnuoret ovat saaneet uusia kokemuksia ja oppineet uusia asioita. Täten myös sosiaaliset taidot vahvistuvat ja totutaan siihen, että tuttujen ohjaajien lisäksi paikalla voi käydä myös vieraita kasvoja.

Yksi Tuu mukaan -hankkeen toiminnan tavoitteista on luoda tuettuja vapaaehtoistehtäviä ja tätä kautta kannustaa nuoria toimimaan vapaaehtoisena sekä korostaa pystyvyyden tunnetta (Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry 2021). Vapaaehtoisena on voinut toimia erilaisissa tapahtumissa, joiden suunnittelussa tai toteutuksessa nuoret ovat olleet mukana. Kehittämistyöpajassa tuotiin ilmi tuetulla vapaaehtoistoiminnalla olleen positiivinen vaikutus nuoriin, sillä ne ovat tuoneet nuorille rohkeutta sekä tunnetta pystyvyydestä ja oman panoksen merkityksellisyydestä. Voidaan siis todeta tavoitteen toteutuneen onnistuneesti. Myös Taidfestin jälkeen järjestetty karonkka, jossa muistetaan tapahtuman järjestämisessä mukana olleita henkilöitä, mainittiin tärkeänä muistutuksena ja tunnustuksena nuorille siitä, että heidän osallistumistaan ja panostaan arvostetaan. Nämä ovat merkityksellisyyden ja osallisuuden tunnetta lisääviä tekijöitä.

Kehittämisenäkökulmaa ajatellen halusin selvittää vanhempien ajatuksia siitä, millä tavoin he toivoisivat erityisnuorten osallisuutta tuettavan Tuu mukaan -hankkeessa. Työpajan keskusteluissa esiin nousi kuitenkin enimmäkseen jo entuudestaan hyödynnettyjä mutta toimivaksi todettuja asioita. Erityisen hyväksi oli havaittu monipuoliset tuetut toiminnot ja yhdessä erilaisten asioiden tekeminen ja kokeileminen. Erilaisten aktiviteettien kokeilu tukee haastateltavilta noususta toivetta myös siitä, että hankkeen toimintojen kautta nuoret voisivat löytää itselleen mieluisen harrastuksen. Aktiviteettien monipuolisuuden myös todettiin kasvattavan nuorten uskallusta sekä kokemuksia siitä, että hekin pystyvät tekemään tällaisia asioita.

”Mutku eihän aina välttämättä tiedä, mikä on itselle mieluista, jos ei koskaan ole päässyt kokeilemaan.” (H1)

Kehittämistyöpajassa nousi yhdeltä vanhemmalta toive arkea tukevien perusasioiden harjoittelusta, kuten terveellisen iltapalan teko. Siispä tiedustelin avoimesti, toivoisivatko haastateltavat tällaisia asioita harjoiteltavan Tuu mukaan -toiminnoissa enemmänkin. Erityisesti toivottiin kuitenkin sitä, että toiminta pysyisi vapaapainotteisena ja hauskuus toiminnassa säilyisi sen sijaan, että opeteltaisiin samankaltaisia koulussa opetettuja arjen asioita. Vaikka tällaisia asioita voi sivuuttaa tai tehdä ohessa, toivottiin painopisteen pysyvän pääsääntöisesti vapaa-ajan asioissa, kuten tähän mennessä.

Myös toimintojen säännöllisyys mainittiin erityisen toimivana tekijänä. Säännöllisyys tukee rutiineja, jotka taas näyttäytyvät suuressa roolissa mielekkään arjen mahdollistamisessa luoden turvallisuuden tunnetta ja järjestystä erityisesti perheessä, jossa on erityislapsi (Kaski ym. 2021, 155). Tuu mukaan -nuorten illat kokoontuvat joka toinen tiistai. Nuoret ovat tottuneet menemään tiettyyn paikkaan tiettyyn aikaan ja tietävät suunnilleen, ketä on vastassa. Tällöin myös kynnys osallistumiseen madaltuu.

”Sit kun se on riittävän säännöllistä ja ei tuu niin pitkiä taukoja, niin sit se helpottuu se tuleminen ja oleminen. Koska jos tulee pitkiä taukoja, niin sitten sä alat taas sen tutustumisen ja muun. Tässä on ollut se hyvä ku tää on ollut tämmöstä säännöllistä.” (H4)

Jo entuudestaan käytössä olleiksi osallisuutta lisäävinä tekijöinä nähtiin erilaiset kommunikoinnin tavat, jotka eivät rajoitu pelkkään puheeseen. Lisäksi tärkeänä koettiin tunnetaitojen harjoitteluun liittyvät osuudet, kuten fiiliskierros. Nuorten iltojen alussa illan ohjelma käydään läpi kuvallisen struktuurin avulla, mikä kertoo ikään kuin vaihe vaiheelta tulevan illan sisällöstä

havainnollistavien kuvakorttien avulla. Myös tämä oli koettu toimivana asiana. Strukturointi perustuu siihen, että erilaisten tapahtumien hahmottamisen ja ymmärtämisen helpottamiseksi suurempia kokonaisuuksia, kuten toimintaa, tilaa tai aikaa voidaan jakaa pienemmiksi selkeämmiksi osiksi (Autismiliitto 2023). Strukturointia toivottiin hyödynnettävän muulloinkin esimerkiksi eri tapahtumien yhteydessä:

”Toiminnassa voisi käyttää strukturointia kunkin tapahtuman tai tapaamisen yhteydessä toiminnanohjauksen tukemiseksi ja toisaalta myös kerronnan tukemiseksi.”

6.3 Vanhempien osallistaminen hankkeeseen

Halusin selvittää vanhempien ajatuksia heidän osallistamisestaan Tuu mukaan -hankkeeseen ja ylipäätään kuulla, olisiko kiinnostusta olla jollain tavalla enemmän mukana esimerkiksi toimintojen suunnittelussa tai mielipiteiden keräämisessä. Vastauksista nousi varsin yksimielisesti esille, että tarvetta tai halua osallistumiseen ei nykyistä enempää ole. Vanhemmat kokivat olleensa tyytyväisiä siihen, että he toimivat lähinnä taustalla tukena ja tarvittaessa apuna sen sijaan, että heillä olisi päätösvaltaa toiminnoista. Tärkeänä nähtiin, että nuorille annetaan vastuuta ja mahdollisuus päättää heitä koskevista asioista:

”Me voidaan antaa palautetta ja voihan meiltä kysyä, mutta mun mielestä me ei olla ne, jotka haluttais nyt ensisijaisesti päättää. Jos vaan heistä itsestään saisi irti niitä toiveita, niin se ois heille varmasti mukavampaa, ku ei heiltä muutenkaan kysytä.” (H1)

Yksi vanhempi mainitsi, ettei nuori lähtökohtaisesti edes ilmaise toimintatoiveitaan vanhemmilleen kotioloissakaan. Syitä tähän voisi olla esimerkiksi vanhempien ennakkoluulot tai pelko omien ajatusten tyrmäämisestä. Tästäkin syystä voidaan todeta nuorilta itseltään toimintatoiveiden keräämisen olevan äärimmäisen tärkeää.

Työpajassa nousseessa keskustelussa Tuu mukaan -hankkeen osalta haastateltavat kokivat vanhempien roolin painottuvan lähinnä toimintojen alkamista edeltävään aikaan, kun nuori on tekemässä lähtöä. Vanhempi saattaa joutua patistelemaan tai kannustamaan nuorta lähtemään toimintaan. Lisäksi esiin nostettiin myös viestintään liittyvät asiat. Vanhemmat kokivat viestinnän

ja kommunikaation projektikoordinaattorin välillä toimineen mutkattomasti ja helposti. Erityisesti mainittiin toiminnoista tiedottaminen sekä nuorten taksikynteihin liittyvien asioiden sopiminen.

Työpajassa erityisen mielenkiintoiseksi näkökulmaksi nousi vanhemman läsnäolon tai ennakkokoluulojen vaikutus nuoren osallistumiseen ja oma-aloitteisuuteen Tuu mukaan -hankkeen toiminnoissa. Esimerkiksi nuoren kommunikaationtaitojen koettiin vahvistuvan, kun vanhempi ei ole vieressä sanoittamassa. Sen sijaan vanhempien ennakkokäsitysten ja oletusten lapsensa kykenevyydestä koettiin voivan osaltaan vaikuttaa tai jopa estää osallisuuden toteutumista, mikäli nuoren pystyvyyttä lähtökohtaisesti epäillään ilman tilaa yrittää ja harjoitella.

”Sit tulee myöskin heti mieleen, että mää oon torpannut sen osallistumisen sinne, kun olen ajatellut että hänestä ei saa niin asioita irti, eikä hän osaa vastata välttämättä niihin kysymyksiin.” (V1)

”Sit tajuaa itekin, että no mitä se ees mulle kuuluu tai mikä minä olen sanomaan. Jos hän haluaa osallistua, niin sitten hän menee. Se täytys vaan jotenki ymmärtää, kun toimitaan siellä taustalla. Että ei rajoteta sitä nuorta.” (V4)

Keskusteluissa nousi ilmi, että myös vanhemmat itse ovat sitä mieltä, että nuorelle tekee hyvää olla erossa vanhemmistaan tiettyjä aikoja ja keskittyä tekemään asioita itsenäisesti ilman, että vanhemmat ovat mukana puuttumassa. Tämä osaltaan tukee sekä itsenäistymistä että omien taitojen löytämistä. Nuori saa tällöin myös omaa aikaa ja oppii ymmärtämään, että hän on kykenevä toimimaan ja tekemään asioita ilman vanhempiakin.

6.4 Hankkeen vaikutukset erityisnuorten elämiin

Osallisuuden toteutumisen lisäksi halusin selvittää, millaisia vaikutuksia hankkeella on ollut erityisnuoriin tai heidän elämiinsä. Sekä kyselyn että kehittämistyöpajan vastausten perusteella vaikutukset oli koettu pelkästään positiivisiksi. Edellisissä luvuissa nousikin jo esiin erilaisia asioita, kuten minäpystyvyyden ja kommunikaatiotaitojen vahvistuminen, omien taitojen löytäminen sekä erilaisten toimintojen ja aktiviteettien kautta kumpuavien kokemusten saaminen ja uuden oppiminen. Rohkeuden lisääntyminen on näkynyt etenkin uskalluksena mennä uusiin

paikkoihin ja tavata uusia ihmisiä. Nuorten todettiin päässeen kokeilemaan hankkeen toiminnoissa täysin uusia ja sellaisia asioita, jotka eivät muuten olisi välttämättä mahdollisia, tai niitä ei tulisi toimintojen ulkopuolella toteutettua.

Tuu mukaan -hankkeen tavoitteena on ollut nuorten sosiaalisten taitojen vahvistuminen, yksinäisyyden väheneminen sekä vertaisuuteen liittyvien kokemusten lisääminen (Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry 2021). Toimintaa on ollut vuoden 2021 keväästä asti, minkä jälkeen mukaan on liittynyt useitakin uusia nuoria. Nuoret ovat päässeet solmimaan uusia ystävyssuhteita sekä tapaamaan jo entuudestaan tuttuja nuoria. Nuorten sosiaalisten kanssakäymisten ja siihen liittyvien taitojen todettiin kehittyneen ja kehittyvän toiminnoissa jatkuvasti. Myös vertaisryhmän läsnäolon toteutuminen koettiin tärkeänä toteutuneena asiana. Vertaisryhmässä toiminen ja muilta vertaisilta saadun tuen on todettu edistävän emotionaalisen osallisuuden toteutumisen lisäksi yhteenkuuluvuuden ja omaan yhteisöön kuulumisen tunnetta, ehkäisten syrjäytymistä (Törrönen & Vornanen 2002, 38).

Vertaisuuden ja yhteisöllisyyden tuomina vaikutuksina esiin nostettiin myös nuorten uskalluksen ja itsevarmuuden kasvaminen sekä tätä kautta itsetunnon kohoaminen. Näitä vahvistaa osallistujien mukaan mahdollisuus osallistua toimintoihin omalla tavallaan ja omana itsenään, sekä tunne siitä hyväksytään ryhmään juuri sellaisena kuin on.

”Toiminta on ollut kuin lottovoitto. Nuorellamme on erittäin vaikeaa luoda sosiaalisia suhteita, nyt hän tietää kuuluvansa porukkaan eikä tätä tunnetta voi korvata. Lämmin kiitos.”

Työpajan keskustelussa selvisi, että yhdenkään haastateltavan nuori ollut aikaisemmin käynyt Veturitalleilla, eikä paikka ollut entuudestaan tuttu. Hankkeen tuomien vaikutusten todettiin näkyvän myös siitä, että Veturitalleista on tullut nuorille uusi paikka, jonne voi tulla viettämään aikaa ja tapaamaan ystäviä. Koettiin, että hankkeen myötä kynnys osallistua Veturitallien yleiseen toimintaan on laskenut, mikä taas tukee integraation toteutumista.

6.5 Tarve toiminnan jatkuvuudelle ja toiveita tulevaan

Halusin tutkimuksellani tiedustella tarvetta Tuu mukaan -toiminnan tai samankaltaisen toiminnan jatkuvuudelle. Tulokset osoittautuivat erittäin selkeiksi. Sekä kyselyyn vastanneiden (4/4)

että kehittämistyöpajaan osallistuneiden (5/5) mielestä toiminnan jatkuminen olisi ehdottoman tärkeää.

Tuu mukaan -hanke koettiin merkittävänä erityisnuorille suunnatun mielekkään vapaa-ajantoiminnan tarjoajana. Erityisenä toimintaa pidettiin sen monipuolisuuden vuoksi, sillä samankaltaista erityisnuorille suunnattua ohjattua monipuolista vapaa-ajantoimintaa ei ole vastaajien mukaan juurikaan saatavilla. Vastaavia toimintoja on joko supistettu tai lopetettu kokonaan. Nykyisten mahdollisuuksien todettiin rajoittuvan vain yhteen tiettyyn aktiviteettiin, kuten liikuntalajiin. Usein toiminnot myös keskittyvät pääsääntöisesti päiväsaikaan. Tuu mukaan -toiminta keskittyy pääsääntöisesti iltapäivä- tai ilta-aikaan, eli töiden tai koulujen päättymisen jälkeiselle ajalle. Tällainen aikataulutus oli koettu toimivaksi:

”Aikataulu on ainakin ollu älyttömän hyvä. Se on just sopivaan aikaan. Pystyy iltatoimet vielä kunnolla hoitamaan, mut sit tähän toimintaan ehtii mukaan ja töistä kerkeää tulla kotiin ja potkasemaan taksiin. Tekis tiukkaa, jos ois aikasemmin tai myöhemmin.” (H5)

Monipuolisuuden lisäksi tärkeäksi tekijäksi nostettiin myös leiritoiminnan järjestäminen, sekä erityisesti yöleirien ja yön viettämisen harjoittelua kodin ulkopuolella. Tuu mukaan -hankkeessa tällaisia mahdollisuuksia on tarjottu kesällä vuosina 2022 ja 2023 Kannonkoskella sijaitsevan nuorisokeskus Piispalassa toteutetun Nuotta-valmennuksen yhteydessä. Nuotta-valmennukset ovat olleet kahden yön mittaisia leirejä, joissa toiminta ja majoittuminen ovat tapahtuneet Piispalan tiloissa. Nuotta-valmennukset oli koettu merkittäviksi nuorten itsenäistymistä, omatoimisuutta, rohkeutta sekä uskallusta lisääviksi tekijöiksi. Vaikka erityisnuorille suunnattua leiritoimintaa on Suomen tasolla olemassa, voi osallistumisen kynnyksellä olla korkea lähteä vaikkapa toiselle paikkakunnalle täysin tuntemattomien kanssa. Nuotta-valmennuksiin osallistumisen kynnyksellä oli koettu olevan matalalla erityisesti siksi, että tuttujen ihmisten läsnäolo helpottaa erityisesti silloin, kun nuori lähtee ensimmäistä kertaa leirille tai yöksi pois kotoa. Sekä päivä- että yöleirien järjestämistä toivottiin myös tulevaisuudessa.

Toiminnan jatkuvuuden tärkeys korostui myös yhteisöllisyyden ja sosialisoitumisen toteutumisessa. Hankkeen toiminnot nähtiin olennaisena sosiaalisten kanssakäymisten tarjoajana sekä paikkana tällaisten taitojen harjoittamiselle. Erityisesti teini-iässä sosiaalisten suhteiden merkitystä korostettiin kotiin jäämisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen lähtökohdista. Tämän lisäksi toimintojen koettiin vähentävän nuorten yksinäisyyttä.

”Ei ole vaihtoehtoja kovin paljoa. Lapsena voi harrastaa ja tehdä kaikenlaista, mutta sitten kun tulee 15 ja siitä ylöspäin, niin alkaa oleen kaverisuhteet jo ihan erilaisia. Sä et välttämättä tapaa enää niitä ihmisiä, sä et välttämättä käy missään, sä jumiudut sinne kotiin jos sulla ei oo yhtään mitään muuta, ja ei se oo sit sama asia ollenkaan. Sit taas täällä tehään kaikkea ja tänne on helppo tulla, niin se on niin iso asia siinä mielessä.” (H4)

”Just se että nuoret ei jäis yksin. Muuten ne turhautuu, jos ei oo sitä järkevää tekemistä.” (H3)

Tuu mukaan -hanketta rahoitetaan vuoden 2023 loppuun asti, mutta tällä hetkellä toiminnan oletetaan jatkuvan vielä ainakin kevääseen 2024 asti (Räsänen 2023). Hankkeen tavoitteena on luoda pysyvä malli erityisnuorten vapaa-ajantoimintojen toteutukselle. Myös kehittämistyöpa-jassa nousi toive toiminnan pysyvyydelle ja jatkumiselle hankkeen rahoituksen päätyttyä. Jatkuvuuden osalta heräsi kehittämisehdotus samankaltaisen toiminnan järjestämisestä myös heille, jotka eivät kuulu nykyiseen Tuu mukaan -hankkeen varsinaiseen kohderyhmäikään, joka on 13-29-vuotiaat erityisen tuen tarpeessa olevat nuoret. Toiveena oli, että Tuu mukaan -toiminta laajenisi tulevaisuudessa koskemaan myös erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia tai aikuisia. Vastausten perusteella erityisesti nuorten iltojen jatkuvuus nähtiin merkittävänä huolimatta siitä, mikä taho toiminnasta vastaisi. Voidaan siis todeta, että tarve toiminnan jatkumiselle on suuri.

”Ja ehkä se jatkuvuus just siltä kantilta, että jos sitä rahoitusta jossain vaiheessa ei enää ole, niin joku taho ottais sit vaikka kopin siitä. Täällä tarvitaan. Jos meillä on perus nuorisotyö, mikä järjestää vaikka nuorisotalotoimintaa ja muuta, niin ihan yhtäläillä on erityisnuorisotyöntekijöitä, jotka pystyis olemaan täällä vaikka sen illan. Se ei oikeesti oo sen kummempaa. Se on kuitenkin sillee yksinkertaisista asioista.” (H4)

7 YHTEENVETO JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tässä luvussa tulen tekemään yhteenvedon analyysin tuloksista sekä luomaan niiden pohjalta olennaisia johtopäätöksiä, minkä jälkeen esittelen kehittämisehdotuksia.

7.1 Yhteenveto analyysistä

Vastausten perusteella voidaan olettaa erityisnuorten vanhemmilla olevan lähtökohtaisesti varsin kattava käsitys erityisnuorten osallisuudesta, sitä tukevista tekijöistä sekä siitä, millä tavoilla vanhemman rooli erityisnuoren elämässä yleisestikin näyttäytyy. Tähän voi vaikuttaa etenkin se, että vanhemmat ovat useimmissa tapauksissa mukana lastensa elämässä ja kasvattamassa heitä pienestä pitäen, jolloin vanhemmat ovat ajan myötä saaneet tietoa ja oppineet kokemusten kautta, mitä erityistarpeisen lapsen hoitaminen vaatii. Ymmärrys osallisuudesta näyttäytyy arjen eri ulottuvuuksissa moninaisen mahdollistamisen ja tuen kautta. Vaikka vanhemmilla on jokaisen perheen tai nuoren henkilökohtaisen elämäntilanteen mukaisesti erityisen tärkeä osallisuutta tukeva rooli, voidaan sen toteutumiseen vaikuttavina elementteinä pitää myös ulkopuolisia tekijöitä, kuten palvelujärjestelmien toimivuus sekä erilaisten palveluiden ja tukitoimien aluekohtainen saatavuus. Erilaisten arkea tukevien palveluiden sekä harrastusmahdollisuuksien puute voi aiheuttaa vanhemmalle huolta lapsensa mielekkään arjen toteutumisesta. Tuu mukaan -toiminta on osaltaan vastannut tällaisiin tarpeisiin.

Aineistojen analyysin pohjalta voidaan todeta Tuu mukaan -hankkeen olevan merkittävä erityisnuorten osallisuutta tukeva tekijä useasta eri lähtökohdasta. Toiminnot ovat tarjonneet nuorille mielekkään vapaa-ajantoiminnan lisäksi mahdollisuuden kuulua heille merkitykselliseen, turvalliseen yhteisöön. Tämän myötä nuorten sosiaaliset ja kommunikaatiotaidot ovat vahvistuneet sekä yleinen rohkeus ja uskaliaisuus ovat lisääntyneet. Vertaisryhmän merkitys korostuu tällaisessa toiminnassa erityisesti siksi, että nuorten tukiessa ja kannustaessa toisiaan heidän uskalluksensa mennä ja kokeilla entuudestaan vieraita asioita mahdollistaa sellaisten kokemusten saamisen, jotka vahvistavat pystyvyyden tunnetta. Tällaisten kokemusten tuomien positiivisten tuntemusten sekä ajan myötä nuoret oppivat ymmärtämään, että he ovat kykeneviä tekemään monenlaisia asioita ilman vertaisryhmän läsnäoloa. Tärkeää olisikin, että nuoret saisivat erilaisia kokemuksia myös hankkeen ulkopuolella.

Hankkeen toimintojen voidaan todeta olleen positiivisia vaikutuksia nuorten itsetunnon ja itsetuottamuksen edistämässä, jotka edesauttavat myönteisen minäkuvan sekä itsenäistymisen

taitojen vahvistumista. Tähän vaikuttavina tekijöinä voidaan pitää vaihtelevien kokemusten lisäksi vertaisryhmässä toimimista ja yhteisten kokemusten jakamista, jotka voivat edesauttaa erityistarpeisen tai toimintarajoitteisen nuoren käsitystä omasta itsestään, ja tätä kautta toimia edistävinä tekijöinä nuoren elämänhallinnan parantumiselle ja toimintakyvyn kehittymiselle (Lampinen 2007, 136; Kaski, Manninen & Pihko 2012, 173). Tuu mukaan -hankkeen kannustava ympäristö tarjoaa erityisnuorille turvallisen paikan omien taitojen harjoittamiselle ja itsevarmuuden kehittymiselle.

Tutkimuksessa ilmeni, että hanke on tarjonnut sekä nuorille että heidän vanhemmilleen täysin uudenlaisia kokemuksia ja oppimisen paikkoja murtaen osallistumisen esteitä sekä ennakkoluuloja. Ennakkoluulojen murtaminen on luonut ymmärrystä siitä, että todellisuudessa lähes mitään vaan on mahdollista tehdä, kun sitä tehdään nuoren ehdoilla. Usein osallistumisen esteenä tai rajoitusten taustalla voi olla huoli omasta lapsesta ja halu suojella tätä. Etukäteen luodut rajoitteet kuitenkin heikentävät väistämättäkin osallisuuden toteutumista. Erityinen tai ei, on monenlaisten merkityksellisten kokemusten saaminen tärkeää hyvinvoinnin edistämisen kannalta. Oikeanlaisen tuen avulla voidaan vahvistaa yksilön oppimista ja kehittymistä sekä tuoda esiin tämän kykyjä ja vahvuuksia (Terveyskirjasto 2021; Kehitysvammaliitto 2023).

Tuu mukaan -hankkeessa tähän mennessä hyödynnetyt toimintatavat ja -mallit ovat toimivia ja kohderyhmälleen sopivia. Toimintatavat ovat osoittautuneet erityisen osuviksi juuri siksi, että ne tukevat eri tarpeisia ja erilaisista lähtökohdista tulevien erityisnuorten osallistumista monipuolisesti ja tarjoavat heille mahdollisuuden vaikuttaa sekä kokea tulleeensa kuulluksi. Täten nuorten itsenäinen toimiminen vahvistuu, he oppivat valintojen tekemistä sekä saavat perustan monenlaisille yhteiskunnassa toimimiseen tarvittaville taidoille. Yhteiskuntaan liittymistä, syrjäytymisen ehkäisemistä sekä integraatiota on edistänyt toimintojen järjestäminen Veturitalleilla, jossa erityisnuoret ja muut nuoret pääsevät viettämään aikaa keskenään ilman eristäytymistä. Tällöin nuoret tottuvat kohtaamaan erilaisuutta sekä oppivat toimimaan yhdessä ja autamaan toisiaan (Lampinen 2007, 110-112.) Jatkoa ajatellen Veturitalleja tai muita vastaavia nuorisotiloja olisi järkevää hyödyntää etenkin nuorten iltojen yhteydessä jatkossakin.

Aineisto ja vastaukset tekevät selväksi sen, että tarvetta tämän kaltaiselle toiminnalle ehdottomasti löytyy. Vastaavia toimintoja ei ainakaan Jyväskylän alueella todettu olevan, vaikkakin muunlaista harrastustoimintaa löytyykin. Tarve perustuu säännöllisesti toteutuvaan, ohjeistettuun toimintaan, jossa on mahdollisuus kokeilla monipuolisesti erilaisia aktiviteetteja painot-

tuen vapaa-aikaan. Toimintojen sijoittaminen iltapäivälle koulujen ja töiden päättymisen jälkeiselle ajalle mahdollistaa useamman nuoren osallistumisen. Myös leiritoiminnan järjestämisestä tulisi jatkossa toteuttaa, koska se auttaa kehittämään itsenäistymiseen liittyviä taitoja. Erityisnuorille suunnatun vapaa-ajan ja leiritoiminnan kulmakivinä pidettiin tutun ja turvallisen ryhmän lisäksi ohjaajien riittävää määrää sekä ohjausta ylipäätään. Siispä onkin tärkeää, että Tuu mukaan -toiminnoissa on jatkossakin riittävästi ohjaajia. Ohjaajien tarkoitus ei ole ohjailla nuoria tai tehdä asioita heidän puolestaan, vaan toimia toiminnoissa apuna, tukena ja seurana, sekä mahdollistaa vuorovaikutusta nuorten välillä.

7.2 Artikkelin opinnäytetyön tuloksista

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli erityisnuorten vanhempia kuulemalla kehittää Tuu mukaan -hanketta vastaamaan paremmin erityisnuorten osallisuuden toteutumista. Tutkimukseni menetelmät toivat hyödyllistä tietoa hankkeen toimintojen kehittämistä varten. Tuotoksena tästä opinnäytetyöstä ja siitä saaduista tuloksista tulen kirjoittamaan artikkelin osaksi Tuu mukaan -hankkeen päätteeksi luotua opasta, joka toteutetaan hankkeen puolesta. Opas tulee olemaan hankejulkaisu, joka kokoaa yhteen Tuu mukaan -toiminnot sekä toimii perustana niiden jatkumista ja pysyvän mallin luomista ajatellen.

Artikkelini tarkoituksena on tuoda esiin erityisnuorten osallisuuden lähtökohtia sekä tarjota eri toimijoille näkökulmia muun muassa erityisnuorille suunniteltujen toimintojen järjestämiseen opinnäytetyöni tuloksista nousseiden havaintojen lähtökohdista. Artikkelini toimii ikään kuin kiteytyksenä tämän opinnäytetyön tuloksista ja havainnoista. Artikkelini tullaan kirjoittamaan tämän opinnäytetyön julkaisun jälkeen, minkä vuoksi konkreettista tuotosta ei tulla liittämään osaksi tätä työtä. Opas ja artikkeli tullaan julkaisemaan vuoden 2024 kevään aikana.

7.3 Jatkokehittämisehdotukset

Vaikka aineiston analyysistä tekemäni johtopäätökset osoittavat osallisuuden Tuu mukaan -hankkeessa toteutuneen lähtökohtaisesti hyvin, oli myös kehittämisen kohtia havaittavissa. Kehittämisehdotukset nousivat vanhempien toiveista sekä aineistoista havaitsemistani esiin nousseista tarpeista.

Strukturointia olisi kannattavaa hyödyntää suurempien tapahtumien tai nuorille uusien aktiviteettien yhteydessä. Strukturointia voisi olla kannattavaa käyttää myös etenkin tuettujen vapaaehtoistehtävien parissa. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa, että ennen tapahtuman alkamista

kokoonnutaan yhdessä käymään läpi päivän ohjelmaa ja aikataulutusta visuaalisen ohjelmaversion avulla. Jokaisen vapaaehtoisen rooli ja tehtävät tulisi kerrata selkeästi. Apuna voisi hyödyntää esimerkiksi tehtävälistaa tai antaa nuorelle itselleen vaikkapa rintamerkin, jossa on kuva tai teksti muistuttamassa häntä tämän tehtävästään. Myös nuorilta itseltään voisi tarkemmin tiedustella, millaiset toimintatapoja he toivoisivat käytettävän strukturoinnin yhteydessä.

Kuten tutkimuksessani on tullut ilmi, Veturitallit on toiminut merkittävänä paikkana siellä vieraillevien nuorten ja erityisnuorten välisen integraation sekä suvaitsevuuden edistämiseksi. Veturitallit ovatkin toimineet hankkeen suhteellisen tiiviinä yhteistyökumppanina. Kehittämissä ehdottaisin yhteistyön viemistä eteenpäin muun muassa siten, että hankkeen jatkoa ajatellen toimintaa saisi lopulta sulautettua Veturitallien toimintaan etenkin siinä vaiheessa, kun hankkeen toiminta päättyy. Esimerkiksi Veturitallien työntekijät voisivat ajoittain järjestää erityisnuorille suunnatun tapaamisen, joka toimisi ikään kuin jatkumona nuorten illoille. Tällöin nuorilla olisi yhä sama tuttu paikka, jossa kokoontua ja tavata vertaisiaan ohjatun toiminnan merkeissä. Toisaalta tapaamisten ei tarvitsisi olla pelkästään erityisnuorille vaan mukaan voisi ottaa myös muita Veturitalleilla olleita nuoria, mikä tukisi integraation toteutumista.

Tutkimukseni tuloksissa korostui Tuu mukaan -toiminnan jatkumisen ja jatkokehittämisen tärkeys. Erityisnuorille suunnattujen toimintojen lisäksi tarvetta olisi myös muille ikäryhmille. Kehittämissä ehdottaisin nostaisinkin hankkeen laajentamista esimerkiksi siten, että tulevaisuudessa samalla toimintaidealla järjestettäisiin oma ryhmä myös erityistarpeisille aikuisille ja heille, jotka ovat kasvaneet selvästi yli nuorten toiminnoista. Tällöin toiminnan tuomat hyödyt voisivat näyttäytyä myös laajemmalla kohderyhmällä.

Tuu mukaan -hankkeella on useita yhteistyötahoja, joiden avulla voidaan tuoda toimintoihin moniulotteisuutta sekä tuoda erilaisia palveluita lähemmäksi erityisnuoria. Yhtenä kehittämissä ehdottaisin esiin yhteistyötahojen tuomista näkyvämmäksi ja konkreettisemmaksi toiminnassa. Muun muassa kokemukset opiskelijavierailuista ovat olleet positiivisia. Tuu mukaan -toiminnoissa voisi käydä useammin eri alojen opiskelijoita muun muassa pitämässä erilaisia toimintatuokioita tai esittelemässä jotakin aktiviteettia, vaikkapa liikuntalajeja. Vierailuja voisi pyytää myös esimerkiksi nuoris- tai kulttuuripalveluilta. Yhteistyö muiden alueella olevien erityisryhmien kanssa voisi tarjota nuorille lisää sosiaalista kanssakäymistä ja laajentaa heidän sosiaalisia verkostojaan, lisäten tietoutta erilaisista toimintamahdollisuuksista.

Tässä opinnäytetyössä tarkastelussa olivat Tuu mukaan -erityisnuorten vanhemmat. Tulevaisuudessa Tuu mukaan –hankkeessa tai sinne opinnäytetyötä tekevät voisivat ottaa itse erityisnuoret tarkempaan tarkasteluun, tiedustellen osallisuuden toteutumista heidän itsensä näkökulmista. Toisaalta mielenkiintoista voisi olla tutkia Tuu mukaan -nuorten lisäksi myös muita erityisnuorten ryhmiä, mikä voisi tuoda uudenlaista näkökulmaa ja tarjota laajempaa näkökulmaa osallisuuden tarkasteluun. Tällöin toteutuksessa olisi tärkeää kiinnittää erityistä huomiota nuorten kommunikointiin liittyvien osallistumisen haasteiden lisäksi sopivien menetelmien valintaan, tutkimuseettisyyden toteutumiseen sekä tutkijan ja tutkittavien välisen luottamuksen luomiseen.

8 LOPUKSI

Tässä luvussa tulen tarkastelemaan opinnäytetyöni eettisyyttä ja eettisten lähtökohtien toteutumista, opinnäytetyön onnistuneisuutta sekä tuomaan esiin työn hyödynnettävyyttä eri toimialojen ympäristöissä. Lisäksi esittelen tilaajan palautteen.

8.1 Tulosten eettisyys, luotettavuus ja yleistettävyys

Tutkimuksen toteutuksessa on äärimmäisen tärkeää huomioida eettiset lähtökohdat ja hyvä tieteellinen käytäntö, jota noudattamalla voidaan varmistaa tutkimustoiminnan eettisyys sekä tulosten luotettavuus. Käytännössä voidaan puhua tutkimuseettisestä ohjeistosta, joka kattaa muun muassa tutkittavien informoinnin ja suostumuksen pyytämisen sekä henkilötietoja koskevan tietosuojasetuksen noudattamisen. Myös asianmukaisten lähteisiin viittaaminen on osa hyvää tieteellistä käytäntöä. (Tampereen yliopisto 2023b; Humanistinen ammattikorkeakoulu 2023.) Myös validiteettia ja reliabiliteettia on syytä arvioida. Validiteetin arvioiminen perustuu tarkastelemaan tutkimuksen pätevyyttä, perusteellisuutta sekä tulosten ja päätelmien loogisuutta, kun taas reliabiliteetti kuvaa tutkimuksen luotettavuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimusta tehtäessä tulee huomiota kiinnittää erityisesti tilannesidonnaisuuteen sekä tutkimusaiheen ja sen luonteen vaikutukseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.)

Tutkimukseni on toteutettu eettiset lähtökohdat huomioiden. Vaikka tätä opinnäytetyötä varten ei ollut tarvetta hakea tutkimuslupaa, olen varmistanut tutkimuseettiseen ohjeistoon sisältyvien toimien toteutumisen. Tutkimukseen osallistuneita on informoitu ja heidän suostumuksensa aineistojen hyödyntämiseen tässä opinnäytetyössä on saatu. Aineistot on käsitelty anonyymisti ilman henkilötietojen keräämistä, ja ainoastaan minulla eli tutkijalla on ollut pääsy tutkimuksen aineistoihin. Aineiston vastausten alkuperää on mahdoton vastausten perusteella päätellä. Kehittämistyöpajaan osallistuneiden vanhempien henkilöllisyys on tiedossa vain minulla ja Tuu mukaan -projektikoordinaattorilla. Sen sijaan työpajan vastausten alkuperä on tiedossa vain itse tutkijalla, millä ei ollut vaikutusta aineiston käsittelyyn tai analyysiin.

Tutkimuksen luotettavuuden ja validiteetin kannalta on syytä huomioida asemani Tuu mukaan -hankkeessa. Toimin itse hankkeen toiminnoissa tuntiohjaajana, josta minulla on kokemusta jo reilu puolitoista vuotta. Siispä olenkin varsin perillä hankkeen sisäisistä asioista ja toimintaku-

vioista, mikä mahdollisti havaintoni kehittämisen kohteesta toiminnan sisältäpäin. Asemani tietäen lukijalle saattaa syntyä ajatus siitä, että haluaisin nostaa hankkeesta pelkästään positiivisia asioita esille. Olen kuitenkin pyrkinyt työssäni ja tulosten analyysissä objektiivisuuteen. Itse koen asian niin, että asemani puolesta pystyn hahmottamaan laajempia kokonaisuuksia sekä yhdistelemään havaintoja ja johtopäätöksiä, mistä on hyötyä etenkin jatkokehittämisen kannalta. Olisin mielellään tuonut esiin kritiikkiä, mikäli sellaista olisi esitetty.

Asemallani voi olla vaikutusta opinnäytetyön luotettavuuteen esimerkiksi siltä kannalta, että työpajaan osallistuvat vanhemmat eivät välttämättä uskaltaisi olla täysin rehellisiä tyytyväisyydestään hankkeen toimintoihin. Syitä tähän voisi olla muun muassa ryhmän tuoma paine tai huoli siitä, että toimintojen järjestävät henkilöt pahoittaisivat mielensä. Myös työpajaan osallistuminen saattoi olla osallistujille uusi ja jännittävä tilanne. Toisaalta työpajan keskustelun ilmapiirin sekä avoimesti toiveiden ja kehittämiskohtien esille tuomisen perusteella voisi kuvitella, että vanhemmat ovat kokeneet voineensa puhua asioista rehellisesti. Työpajan päätteeksi tulleiden kommenttien perusteella osallistujat olivat kokeneet työpajan innostavaksi ja mukavaksi kokemukseksi.

On syytä ottaa huomioon, että opinnäytetyössäni käsitellään ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia. Jokainen henkilö on yksilö, jolle tietyt aiheet tai teemat voivat olla arkoja asioita. Pidän tämän mielessä varmistamalla toimimalla tutkittavien ihmisarvoa, yksityisyyttä sekä itsemääräämisoikeutta kunnioittaen sekä tasa-arvoisuutta noudattaen (Vuori 2023b). Näiden toteutumista noudatin säilyttämällä tutkittavien anonymiteetin sekä kohtaamalla heidät kunnioittavasti ja inhimillisesti.

Pohdin luotettavuutta myös aineiston pienen otoksen kannalta. Tähän opinnäytetyöhön valittu otos koostui ainoastaan Tuu mukaan -hankkeeseen osallistuvien nuorten vanhemmista, joiden näkemysten ja kokemusten pohjalta erityisnuorten osallisuutta tarkasteltiin. Tämä on syytä ottaa huomioon etenkin tulosten yleistettävyyden tarkastelussa. Toisaalta kyseinen rajattu kohde-ryhmä oli perusteltu ottaen huomioon opinnäytetyön tavoitteet, jotka perustuivat juuri hankkeen kehittämiseen. Mikäli tavoitteenani olisi ollut tarkastella erityisnuorten osallisuutta pelkästään yleisellä mittakaavalla, olisi ollut järkevää valita otokseen myös hankkeen ulkopuolelta ja täten mahdollisesti eri lähtökohdista tulevilta vanhemmilta.

Aineiston keruuseen ja menetelmien hyödyntämiseen liittyvän luotettavuuden, etenkin puolistrukturoidun haastattelun ja kyselyn osalta, on syytä huomioida ensikertalaisuuteni tutkijan

roolissa. Tällä voi olla vaikutusta siihen, millä tavalla itse tutkija tarkastelee tai tuo tiettyjä asioita esille, mikä taas voi vaikuttaa saatuihin tuloksiin. Pysin estämään epäselvyyksien syntymistä huolellisella valmistautumisella, avoimella suhtautumisella sekä kysymysten selkeällä muotoilulla.

8.2 Tilaajan palaute

Syyskuun 2023 alkupuolella lähetin opinnäytetyöni tilaajalle luettavaksi sen ollessa lähes kokonaan valmis. Tilaajalta tulleiden kommenttien sekä yhdessä käydyn palautekeskustelun perusteella tilaaja oli opinnäytetyöhön oikein tyytyväinen. Tilaajan mukaan opinnäytetyö on mainio kokonaisuus, joka tarjoaa kiinnostavaa ja hyödyllistä tietoa siitä, miten vanhemmat ovat kokeneet Tuu mukaan -toiminnan vaikuttavan erityisnuorten osallisuuteen. Sekä vanhempien palaute että kehittämis ehdotukset koettiin arvokkaiksi toiminnan suunnittelun ja sen jatkuvuuden kannalta. Opinnäytetyöstä tulee olemaan tilaajan mukaan hyötyä etenkin toiminnan arviointia ja jatkorahoitusta ajatellen. Huomautettavaa tuli ainoastaan muutamista sanavalinnoista tai lauseiden muotoiluun liittyvistä seikoista, jotka on korjattu tekstiin luettavuuden parantamiseksi.

Palautekeskustelussa keskustelimme tilaajan kanssa myös itse artikkelista, jonka tulen kirjoittamaan opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Sovimme yhdessä tilaajan kanssa artikkelin pääpiirteistä ja näkökulmista. Artikkelissa tulen mainitsemaan opinnäytetyöstäni sekä painottamaan asemaani Tuu mukaan -ohjaajana. Tätä kautta tuon esiin lähtökohtiani opinnäytetyön toteuttamiseen sekä esittelen sen tuloksia vanhempien kokemuksia korostaen. Olimme tilaajan kanssa molemmat tyytyväisiä tähän ratkaisuun.

8.3 Reflektio opinnäytetyöprosessista ja työn onnistuneisuudesta

Tämä opinnäytetyöprosessi on ollut opettavainen ja monivaiheinen prosessi, joka on sisältänyt paljon onnistumisia ja uuden oppimista, mutta myös asioiden uudelleen järjestelyä. Koen kirjoittamisen ja tekstin tuottamisen olevan vahvuuksiani, mikä on ollut hyödyksi tässä prosessissa. Lisäksi näen vahvuutena kiinnostukseni tilaajan toimialaan ja sen toiminnan kehittämiseen, minkä toivon näkyvän myös tässä opinnäytetyössä.

Opinnäytetyöprosessi on ollut itselle mielekkään aiheen parissa työskentelyn lisäksi antoisaa ja opettavaista myös yhteisöpedagogin ammatin näkökulmasta. Yhteisöpedagogin kompetenssit koostuvat pedagogisesta, yhteisöllisestä, yhteiskunnallisesta sekä vaikuttamis- ja kehittämisosaamisesta. Ammattiin kytkeytyy vahvasti myös osallisuuden ja toimijuuden edistäminen. Näitä osa-alueita olen päässyt Tuu mukaan -hankkeessa työskennellessäni hyödyntämään ja tuomaan esiin, mistä on ollut hyötyä myös tämä opinnäytetyön aiheen tarkastelussa. Olen päässyt tarkastelemaan kyseisten teemojen viitekehystä myös itselleni uusista näkökulmista. Lisäksi olen oppinut paljon erityisyyteen, erityisnuoriin, osallistavan toiminnan lähtökohtiin sekä tutkimuksen toteuttamiseen ja sen vaiheisiin liittyvistä asioista. Näiden myötä olen saanut eväitä omaan ammatilliseen toimintaani.

Yleisesti koen opinnäytetyöni varsin onnistuneeksi. Hyödyntämäni menetelmät olivat toimivia ja niiden avulla saatiin kerättyä tarvittavaa tietoa. Jälkikäteen olen kuitenkin jäänyt pohtimaan aineistojeni niukkuutta ja pohtinut, olisinko voinut tehdä jotain toisin suuremman vastaajamäärän saavuttamiseksi, etenkin kyselyn vähäisen vastaajamäärän osalta. Ehkä osallisuuden teema itsessään on ollut hankalasti ymmärrettävä tai se ei ollut aiheena houkutteleva. Toisaalta koen kyselyn kysymysten olleen aiheellisia haluttujen tulosten kannalta. Kyse voi olla puhtaasti myös siitä, että kiireiden keskellä kyselyyn vastaaminen on muistutuksesta huolimatta unohtunut tai se on tuntunut työläältä. En kuitenkaan ole jäänyt harmittelemaan asiaa, sillä jokainen kyselyyn vastannut oli vastannut jokaiseen kysymykseen ja selkeästi niihin myös panostanut.

Pohdin myös yhteiskehittämisen toteutumista. Olen tyytyväinen toteuttamaani työpajaan sekä ryhmähaastatteluun ja ideointipaperiin, jotka tukivat toinen toisiaan. Toisaalta yhteiskehittämistä olisi voinut olla kannattavaa toteuttaa eri tavoilla, esimerkiksi hyödyntämällä eri menetelmiä pidemmällä aikavälillä, jolloin siitä olisi saatu vielä enemmän hyötyjä irti. Yhteiskehittämisessä on oleellista myös näyttää osallistujille heidän osallistumisensa olleen merkittävää. Uskon tämän näkyvän opinnäytetyöni tuloksissa ja niiden myötä Tuu mukaan -hankkeen kehittämisessä tulevaisuudessa.

8.4 Tulosten hyödynnettävyys ja yhteys toimialaan

Vaikka opinnäytetyöni on toteutettu tapaustutkimuksena ja siinä tarkastellaan tietyn hankkeen toimintaa, ovat tulokset hyödynnettävissä myös muissa yhteyksissä. Erityisnuorille suunnattu

toiminta ja erityisnuorten osallisuus ovat aiheita, joiden edistäminen on erityisen tärkeää moneltakin kannalta. Opinnäytetyöni tulokset jakavat erityisnuorten osallisuuteen liittyviä asioita sekä tuovat esiin näkökulmia erityisnuorille järjestettyjen vapaa-ajan toimintojen luonteesta ja muun muassa siitä, mitä tällaisten asioiden suunnittelussa tulisi ottaa huomioon. Näistä asioista voisi hyötyä monet nuoriso- ja erityisnuorisotyön toimijat sekä muut tällaista toimintaa järjestävät tahot. Etenkin Jyväskylän ja sen lähialueen toimijoille tieto toiminnan tarpeesta voi olla hyödyllistä tulevaisuutta ajatellen, jos ja kun Tuu mukaan -hankkeen toiminta tulee päätökseensä. Toisaalta hyöty voi yltää myös Jyväskylän tai jopa Keski-Suomen ulkopuolisille alueille, jossa samanlaiselle toiminnalle voisi olla kysyntää.

Tulokset ovat hyödynnettävissä eri tavoilla sosiaali- ja terveystieteiden toimijoilla, etenkin kehitysvamma-alalla. Tulokset voivat antaa osviittaa erityisen tuen tarpeessa oleville ihmisille suunnattujen toimintojen järjestämiseen sekä heidän osallisuuttaan tukevien lähtökohtien huomioimiseen. Toisaalta tulokset voivat myös lisätä yleistä tietoisuutta erityistarpeisten parissa toimimisesta sekä etenkin integraation, esteettömyyden, saavutettavuuden sekä erilaisten kommunikoinnin tapojen merkityksestä.

Myös yhteisöpedagogin toimialaan on vahva yhteys. Yhteisöpedagogin osaaminen, monipuolinen toimintaympäristö ja kompetenssit huomioiden kyseisen alan toimijoilla on oivat mahdollisuudet olla mukana monenlaisten erityisryhmille suunnattujen toimintojen suunnittelussa ja osaltaan edistämässä laajemminkin osallisuuden toteutumista yhteiskunnassa.

LÄHTEET

Aluehallintovirasto 2023. Yleistä saavutettavuudesta. Viitattu 27.4.2023. <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/yleista-saavutettavuudesta/>

Anttila, Ulla 2020. Erityislapsen vanhempana. Voimavaroja hyvään elämään. Painos 2020. EU: Kirjapaja.

Autismiliitto 2023. Strukturointi. Viitattu 28.8.2023. <https://autismiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/tuki-keinot/strukturointi/>

Erityiskasvatus 2023. Inklusio. Blogikirjoitus. Viitattu 19.4.2023. <https://erityiskasvatus.wordpress.com/kasitteita/inkluisio/>

Hautio, Minna & Simola, Mari 2022. Milloin ja mihin kvantitatiivisia menetelmiä tarvitaan kehittämistyössä? Kehittämistyön menetelmät (Powerpoint-diat). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Webinaari 15.11.2022. Ei julkaistu.

Humanistinen ammattikorkeakoulu 2023. Opinnäytetyön eettiset ohjeet. Humakin opinnäytetyöopas, AMK-perustutkinto. Viitattu 31.8.2023. <https://humak.libguides.com/c.php?g=684696&p=4899527>

Hämäläinen, Anu 2019. Vertaisuus vapaaehtoisuuden voimavarana: Työkaluja vapaaehtoistoiminnan johtamiseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Yhteisöpedagogi YAMK. Opinnäytetyö. Viitattu 28.4.2023. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/169174/H%c3%a4m%c3%a4l%c3%a4inen%20Anu.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Invalidiliitto ry 2023. Esteettömyys. Viitattu 25.4.2023. <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys>

Invalidiliitto ry 2023a. Saavutettavuus. Viitattu 28.4.2023. <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/saavutettavuus>

Isola, Anna-Mari & Kaartinen, Heidi & Keto-Tokoi, Anna & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä raken-

tamassa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpöytä 33/2017. Helsinki 2017. (verkkopublication) Viitattu 9.2.2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Jokinen, Arja 2023. Kokemusnäkökulma. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokirjasto. Viitattu 24.5.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/#Kokemusnakokulma>

Jyväskylän yliopisto 2021. Laadullinen tutkimus. Jyväskylän yliopiston Koppa. Viitattu 21.5.2023. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Jyväskylän yliopisto 2015. Tapaustutkimus. Jyväskylän yliopiston Koppa. Viitattu 21.5.2023. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/tapaustutkimus>

Kallio, Aku 2023. Litterointi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokirjasto. Viitattu 7.8.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/>

Kaski, Markus (toim.) & Manninen, Anja & Pihko, Helena 2012. Kehitysvammaisuus. 5. painos, 2012. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023. Tietoa kehitysvammasta. Viitattu 12.3.2023. <https://www.tukiliitto.fi/tietoa-kehitysvammasta/>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023a. Nuoresta aikuiseksi. Viitattu 16.4.2023. <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/palveluiden-jarjestaminen/nuoresta-aikuiseksi/>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023b. Tue lapsen osallisuutta. Viitattu 10.5.2023. <https://www.tukiliitto.fi/toiminta/perheet-ja-vertaistuki/tue-lapsen-osallisuutta/>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023c. Kansalaisuus ja yhteisöihin liittyminen. Viitattu 10.5.2023. <https://www.tukiliitto.fi/toiminta/tuki-ja-valmennus/kansalaisuus/>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023d. Osallisuuden kolme edellytystä. Viitattu 16.5.2023. <https://www.tukiliitto.fi/toiminta/tuki-ja-valmennus/osallisuus/>

Kehitysvammaliitto 2023. Kehitysvammaisuus. Viitattu 12.3.2023. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/>

Keränen, Krista 2022. Mitä on yhteiskehittäminen. Laurea-ammattikorkeakoulu Oy. Oppimateriaalivideo 19.12.2023. Viitattu 14.6.2023. https://video.laurea.fi/media/Mit%C3%A4+on+yhteiskehitt%C3%A4minenF/0_srxfxa1a

Keränen, Krista 2022a. Yhteiskehittämisen periaatteet. Laurea-ammattikorkeakoulu Oy. Oppimateriaalivideo 19.12.2022. Viitattu 19.6.2023. https://video.laurea.fi/media/Yhteiskehitt%C3%A4misen+periaatteet/0_uqpsu0oo

Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry 2021. Avustushakemus: Hankeavustus. Ei julkaistu.

Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry 2023. Yhdistyksemme. Viitattu 1.2.2023. <https://kstuki.fi/yhdistys/yhdistyksemme/>

Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry 2023a. Tuu mukaan – Mielekästä vapaa-aikaa ja osallisuutta erityistä tukea tarvitseville nuorille. Viitattu 1.2.2023. <https://kstuki.fi/hankeet/tuu-mukaan/>

Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry 2023b. Tuu mukaan – toimintaa nuorille. Viitattu 8.2.2023. <https://kstuki.fi/toiminta/tuu-mukaan-toimintaa-nuorille/>

Korkiamäki, Riikka 2014. ”Jos mä nyt voisin saada ystäviä” – Ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen & Matilda Wrede-Jäntti (toim.) Nuoruus toisin sanoen – Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 38-50. Verkkojulkaisu. Viitattu 29.4.2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/120384/THL_2014_TEE019_09062015.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja toiminnoista 380/1987. Finlex. Viitattu 5.3.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1987/19870380>

Lampinen, Reija 2007. Omat polut! Vammaisesta lapsesta täysvaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Loukusa, Soile 2023. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot (AAC) autismikirjon henkilöillä. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Viitattu 24.7.2023. <https://www.kaypa-hoito.fi/nix03190>

Miettinen, Sonja 2016. Vanhempien suhtautuminen kehitysvammaisen nuoren itsenäistymiseen. Verkkojulkaisu. Viitattu 17.4.2023. <https://www.aspa.fi/tietoa-aspasta/ajankohtaista/vanhempien-suhtautuminen-kehitysvammaisen-nuoren-itsenaistymiseen/>

Moisio, Tiia & Forss, Liisa 2020. Erityislasten tukeminen - Nivelvaiheet 5-6-vuotiailla ja 16-17-vuotiailla. LAB-ammattikorkeakoulu. Sosionomi koulutus. Opinnäytetyö. Viitattu 14.8.2023. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/334622/Erityislasten%20tukeminen.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Nurmi-Koikkalainen 2017. Mitä vammaisuudella tarkoitetaan? Teoksessa Päivi Nurmi-Koikkalainen & Sanna Ahola & Mika Gissler & Nina Halme & Seppo Koskinen & Minna-Liisa Luoma & Antti Malmivaara & Anu Muuri & Päivi Sainio & Katri Sääksjärvi & Riikka Väyrynen (toim.) Tietoa ja tietotarpeita vammaisuudesta - analyysiä THL:n tietotuotannosta. Työpaperi 38/2017. Helsinki 2017, 10-12. (Verkkojulkaisu) Viitattu 5.3.2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135650/URN_ISBN_978-952-302-946-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Opetushallitus 2023. Erityinen tuki. Viitattu 25.2.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/erityinen-tuki>

Papunet 2023. Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi eli AAC. Viitattu 24.7.2023. <https://papunet.net/tietoa/puhetta-tukeva-ja-korvaava-kommunikointi-eli-aac>

Proinno Oy 2023. Kehittämistyöpajan suunnittelu, toteutus ja fasilitointi – mitä se edellyttää? Viitattu 16.6.2023. <https://proinno.fi/blogi/onnistunut-tyopaja-mita-edellyttaa>

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa & Aaltonen, Tarja 2005. Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. (E-kirja) Tampere: Vastapaino.

Räsänen, Maiju 2023. VS: Kysymykset opinnäytetyöhön. Email sanna.tacracnen@humak.fi 12.4.2023.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. 1.2. Mitä Laadullinen tutkimus on: lyhyt oppimäärä. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Viitattu 21.5.2023. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006a. 6.3.4 Ryhmähaastattelu. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Viitattu 26.7.2023. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_4.html

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006b. 3.3.1 Validiteetti. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Viitattu 31.8.2023. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_1.html

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006c. 3.3.2 Reliabiliteetti. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Viitattu 31.8.2023. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_2.html

Saloviita, Timo 2022. Mitä erityinen tarkoittaa? e-Erika: Erityispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia. Nro 2 (2022): e-Erika 2/2022. Viitattu 24.2.2023. <https://journals.helsinki.fi/e-erika/article/view/1868/1721>

Sosped 2023. Vertaisuus. Viitattu 28.4.2023. <https://sosped.fi/toiminta/vertaisuus/>

SOSTE 2018. Osallisuus on tunne siitä, että kuuluu johonkin. Artikkelit 23.11.2018. Viitattu 12.2.2023. <https://www.soste.fi/osallisuus-on-tunne-siita-etta-kuuluu-johonkin/>

Tampereen yliopisto 2023a. Kyselylomakkeen laatiminen. Tampereen yliopiston tietoarasto. Viitattu 5.7.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/kyselylomake/laatiminen/>

Tampereen yliopisto 2023b. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 31.8.2023. <https://www.tuni.fi/fi/tutkimus/vastuullinen-tiede/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022. Vammaisuus. Viitattu 5.3.2023. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisuus>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Vammaisen henkilö vanhempana. Viitattu 31.3.2023. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisen-henkilo-vanhempana>

- Terveyskirjasto 2021. Kehitysvammaisuus. Viitattu 24.5.2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00556>
- Tilastokeskus 2023a. Erityisopetus. Viitattu 24.2.2023. <https://www.stat.fi/meta/kas/erityisopetus.html>
- Tilastokeskus 2023b. Erityinen tuki. Viitattu 24.2.2023. https://www.stat.fi/meta/kas/erityinen_tuki.html
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. (E-kirja) Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta 2002. Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. Nuorisotutkimus 4/2002, 33-42. (Verkkojulkaisu) Viitattu 8.5.2023. https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/23179590/mt._emotionaalinen_huono_osaisuus.pdf
- Veltri, Giuseppe A. 2020. Digital social research. (E-kirja) Cambridge: Polity Press.
- Veturitallit Jyväskylä 2023. Toimintaa Veturitalleilla. Viitattu 22.8.2023. <https://veturitallit.jyvaskyla.fi/toiminta>
- Vernerinet 2022. Tuettu vapaaehtoistoiminta. Viitattu 2.4.2023. <https://verneri.net/yleis/tuettu-vapaaehtoistoiminta>
- Vuori, Jaana 2023. Tapaustutkimus. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 22.5.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusasetelma/tapaustutkimus/>
- Vuori, Jaana 2023a. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 3.8.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallönanalyysi/>
- Vuori, Jaana 2023b. Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 6.9.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016. Finlex. Viitattu 5.3.2023.
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

LIITTEET

Liite 1. Työpajassa vanhempien täyttämä ideointipaperi.

Näin vanhemman näkökulmasta toivoisin, että...

Erityisnuorten tarpeita palvelisi erityisesti...

Olen jäänyt kaipaamaan...

On ollut ilo huomata...

Hankkeen jatkoa ajatellen olisi hyvä ottaa huomioon...

Toimintaideoiksi ehdottaisin...

Liite 2. Saateviesti kehittämistyöpajaa varten.

”Hei arvoisa vanhempi!

Sinut on kutsuttu osallistumaan kehittämistyöpajaan, joka on osa Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogiopintojeni opinnäytetyötä. Opinnäytetyön aiheena on erityisnuorten osallisuuden tukeminen vanhempien näkökulmasta. Työpajan tarkoituksena on rennon yhteisen keskustelun ja ideoinnin kautta auttaa kehittämään Tuu mukaan -hanketta ja sen toimintoja vastaamaan paremmin erityisnuorten ja vanhempien toiveita.

Työpaja järjestetään samanaikaisesti Tuu mukaan Nuorten illan kanssa Veturitalleilla tiistaina 21.2. klo 17.30 alkaen ja kestää noin 40-60min riippuen osallistujamäärästä. Työpajasta saa halutessaan poistua milloin tahansa. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista, ja osallistujien anonymiteetti säilytetään. Osallistumalla annat suostumuksen hyödyntää työpajasta kerättyä materiaalia opinnäytetyössäni.

Toivoisin, että ilmoitat osallistumisestasi viimeistään tiistaina 21.2. klo 14 mennessä Maiju Räsäselle eli tämän saateviestin lähettäjälle.

Kiitos jo etukäteen! Osallistumisellanne on suuri merkitys.

Mikäli herää kysymyksiä tai kaipaat lisätietoa, voit ottaa yhteyttä sähköpostitse sanna.tacracanen@humak.fi.

Ystävällisin terveisin,

Sanna Törrönen"

Liite 3. Saateviesti kyselyä varten.

"Tervehdys jälleen vanhempi!

Kerään yhä aineistoa opinnäytetyötäni varten erityisnuorten osallisuuden tukemiseen liittyen. Toivoisinkin kuulevani teiltä vanhemmilta ajatuksia aiheeseen luomani anonyymien Webropol-kyselyn kautta. Olisin kiitollinen, jos kävisit vastaamassa kyselyyn aiheeseen liittyen. Kyselyssä ei kerätä henkilötietoja, ja vastaaminen vie aikaa vain noin 10 minuuttia. Kysely sulkeutuu sunnuntaina 9.4. klo 12.

Yhteistyöterveisin,

Sanna Törrönen"

Liite 4. Kyselyn runko.

Vanhempi erityisnuoren osallisuuden tukena

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Tämä kysely on osa Humanistinen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogiopiskelija Sanna Törrösen opinnäytetyötä. Kyselyn tarkoituksena on selvittää, minkälaisia ajatuksia erityistä tukea vaativien nuorten vanhemmilla on nuorten osallisuuden tukemiseen ja edistämiseen liittyen.

Kysely on kohdistettu Keski-Suomen Kehitysvammaisten Tuki ry:n Tuu mukaan -hankkeeseen osallistuvien nuorten vanhemmille. Vastaamalla olet mukana auttamassa hanketta kehittämään toimintojaan vastaamaan yhä paremmin osallistujiensa tarpeita myös tulevaisuudessa. Kysely on vastaajille täysin anonyymi, eli minkäänlaisia yksilöityjä tietoja ei tulla keräämään.

Kyselyn tulokset tallennetaan ilman tunnistetietoja Humanistisen ammattikorkeakoulun tietoturvaohjeen mukaisesti. Vastaamalla kyselyyn annat suostumuksen vastaustesi hyödyntämiseen opinnäytetyössä. Aineistoa tullaan hyödyntämään ainoastaan opinnäytetyössä.

Kysely on kaksisivuinen, ja siinä on yhteensä 10 kysymystä. Vastaaminen kestää noin 10 minuuttia.

Kiitos kaikille vastanneille!

Lisätietoja kyselystä saat kyselyn luojalta eli Sanna Törröselältä:
sanna.tacracnen@humak.fi

Kysely sulkeutuu 9.4. klo 12.

1. Olen lukenut yllä olevan tekstin ja suostun vastaamaan sen ehtojen mukaisesti.

*

Kyllä

2. Onko osallisuus sinulle käsitteenä tuttu?

Kyllä

Suurin piirtein

Ei

En osaa sanoa

3. Millaisia asioita osallisuus mielestäsi pitää sisällään, tai mitä siihen voisi liittyä?

---

4. Miten edellä mainitsemasi asiat näkyvät erityisnuoren elämässä tai arjessa?

---

5. Onko erityisnuoren osallisuuden tukeminen mielestäsi tärkeää?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

6. Miten vanhempi voi tukea erityisnuoren osallisuutta ja osallistumista?

---

7. Miten koet erityisnuorten osallisuuden toteutuneen Tuu mukaan -hankkeessa?

- Erinomaisesti
 Hyvin
 Jotenkuten
 Huonosti
 En osaa sanoa

8. Miten tai millaisista asioista vanhempi voi tunnistaa, että osallisuus toteutuu?

---

9. Onko jotakin toimintatapoja tai -malleja, joita toivoisit Tuu mukaan -toiminnoissa hyödynnettävän? Jos, niin millaisia?

---

10. Olisiko Tuu mukaan -hankkeen tai samankaltaisen toiminnan jatkuminen mielestäsi tärkeää?

- Kyllä, erittäin tärkeää
 Jonkin verran tärkeää
 Ei kovin tärkeää
 Ei ollenkaan tärkeää

11. Onko jotain, mitä haluaisit kommentoida tai lisätä?

Liite 5. Ryhmähaastattelun kysymysrunko.

Kun puhutaan erityisnuorten osallisuudesta, mitä teille nousee mieleen tai mitä se voisi tarkoittaa?

Miten toivoisitte erityisnuorten osallisuutta tuettavan Tuu mukaan –hankkeessa?

Entä miten koette osallisuuden toteutuneen tähän mennessä?

Millainen vanhemman rooli mielestänne on tällaisessa toiminnassa?

Miten vanhempia voisi osallistaa tai ottaa paremmin mukaan hankkeeseen? Tai onko se ylipäättään tarpeellista?

Tuleeko mieleen toimintaideoita, joita voisi hankkeen toiminnoissa toteuttaa?

Onko hankkeessa ollut jotakin asioita, mitkä ovat olleet erityisen toimivia, mitä tulisi jatkossa säilyttää?

Millaisia vaikutuksia hankkeen toiminnalla on ollut erityisnuortenne elämiin?

Olisiko tällaisen toiminnan jatkuminen tulevaisuudessa tärkeää ja miksi?